

reden was waarom de jongens waren gearresteerd. Hoe zwaar die slag ook viel, toch zou daardoor de organisatie als geheel niet vernietigd worden, meenden zij. „Die jongens zeggen geen woord”, zei Toerkenitsj met zijn rustige beslistheid.

Oleg ontwaakte uit zijn diep gepeins. En zijn gezicht werd hard en grimmig toen hij begon te spreken:

„We m-moeten alle h-hoop op een eventuele g-gunstige afloop laten varen”, zei hij, de anderen open en krachtig aanzierend. „Hoe e-ellendig en hoe m-moeilijk het ook is, we moeten de gedachte laten varen, d-dat wij hier kunnen blijven t-tot de komst van het Rode Leger, dat we de Duitsers in de rug kunnen vallen of dat wij zelfs ook maar iets kunnen uitvoeren van onze plannen voor morgen. Anders richten wij ons zelf en al onze mensen te gronde”. Hij kon zich nauwelijks beheersen. Allen luisterden naar hem, bleek en onbewegelijk. „De Duitsers zoeken ons al een paar maanden. Zij weten van ons bestaan af en ze zijn precies in het hart van de organisatie terecht gekomen. Zelfs als ze niets, behalve dat van de sigaretten, weten of te weten komen”, onderstreepte hij, „pikken ze ons allemaal op als de g-gangmakers van d-de club. En ze pakken er nog tientallen onschuldige mensen bij ook.... Wat staat ons te doen?” Hij zweeg even. „Weggaan.... De stad uit gaan.... Ja, wij moeten uit elkaar gaan. Niet allemaal natuurlijk. De jongens uit het dorp Krasnodon zullen nauwelijks door onze pech in moeilijkheden komen. De groep Perwomaika evenmin, die twee kunnen verder werken”. Hij keek plotseling heel ernstig naar Oelja. „Met uitzondering van Oelja. Zij kan, als lid van de staf, ieder ogenblik worden ontdekt.... We hebben met ere gevochten en we hebben het recht uiteen te gaan met het bewustzijn dat we onze plicht hebben gedaan.... Wij hebben drie van onze kameraden, waaronder de beste van de besten, Wanja Zemnoechof, verloren. Maar we moeten uit elkaar gaan zonder terneergeslagenheid en moedeloosheid. W-we hebben alles gedaan wat we konden....”

Hij zweeg en niemand wilde of kon verder iets zeggen.

Vijf maanden hadden zij naast elkaar gestaan, vijf maanden onder Duitse heerschappij, waarin iedere dag met zijn geestelijke en lichamelijke kwellingen en het verzet daartegen meer was dan twaalf gewone uren.... Vijf maanden, zij waren voorbijgevlogen en hoe was niet alles in die tijd veranderd.... Hoeveel schoons en verschrikkelijks, goeds

en onnoemelijk slechts hadden zij niet leren kennen, hoeveel van hun zuiverste en beste krachten hadden zij niet gegeven aan de algemene zaak en aan elkaar....! Eerst nu zagen zij wat dat voor een organisatie was, die Jonge Garde en hoeveel zij eraan te danken hadden. En nu moesten zij hun Jonge Garde met eigen hand vernietigen.

De meisjes — Walja, Nina en Olja huilden zachtjes. Oelja was uiterlijk rustig en uit haar ogen vonkte een staalhard licht. Serjozjka zat, zijn vooruitstekende lippen nog verder naar voren gestoken, met gebogen hoofd bij de tafel en trok met zijn nagels het patroon van het tafellaken na. Toerkenitsj zweeg en zat met zijn lichtende ogen recht voor zich uit te kijken, om zijn fijngetekende mond kwam een harde, onverzettelijke trek.

„Zijn er nog andere meningen?“, vroeg Oleg.

Er waren geen andere meningen, maar Oelja zei:

„Ik zie voor mezelf geen noodzaak, nu direct weg te gaan. Wij in Perwomaika hadden weinig verbinding met de club. Ik zal een tijdje wachten en dan kan ik misschien verder werken. Ik zal voorzichtig zijn....“

„Je moet weggaan“, zei Oleg, haar weer zeer ernstig aanziend.

Serjozjka, die de hele tijd had gezwegen, zei plotseling:

„Ze moet absoluut weg“.

„Ik zal voorzichtig zijn“, zei Oelja weer.

Met een loden hart, zonder elkaar aan te zien, namen zij het besluit, een nieuwe staf te vormen, bestaande uit Anatoli Popof, Soemskoi en, als zij niet wegging, Oelja. Als Ljoebka terug zou komen en het bleek, dat zij in de stad kon blijven, zouden zij met hun vieren zijn. Zij somden de mogelijke contactpunten op. Bij Natalia Alexejefna, bij Kondratowitsj, bij de communiste die op het postkantoor werkte. Verder besloten zij, zo snel mogelijk te vertrekken. Oleg zei, dat hij en de koeriers niet weg zouden gaan, voordat alle leden waren gewaarschuwd. Maar geen van de leden van de staf of andere functionarissen mochten vannacht thuis slapen.

Zij riepen Zjora, Sergei Lewasjof en Stjopa Safonof binnen en deelden hun de besluiten van de staf mede.

Daarna begonnen zij afscheid te nemen. Oelja ging naar Oleg.

Zij omhelsden elkaar.

„D-dank je“, zei Oleg, „Dank je voor wat je was en bent...“

Met een teer gebaar streek ze hem over zijn haren.

Maar toen de meisjes afscheid begonnen te nemen van Oelja, hield Oleg het niet meer uit en liep naar het plaatsje. Serjozjka ging hem achterna. Daar stonden ze zonder overjas in de bijtende kou, onder de verblindende zon van het jaar 1943.

„Heb je het allemaal begrepen?“, vroeg Oleg dof.

Serjozjka knikte even.

„Allemaal... Stachowitsj zal het misschien niet volhouden, nietwaar?“

„Ja.... En het zou niet goed zijn dat te zeggen: het is niet goed iemand te wantrouwen, als je geen zekerheid hebt. Waarschijnlijk wordt hij nu al gefolterd en wij zijn nog vrij“.

Zij zwegen.

„Waar denk je heen te gaan?“, vroeg Serjozjka.

„Ik wil proberen door het front te komen“.

„Ik ook....Zullen we samen gaan?“

„Natuurlijk. Alleen zijn Nina en Olja bij me“.

„Ik denk, dat Walja ook met ons mee gaat“, zei Serjozjka.

Sergei Lewasjof kwam somber en verlegen afscheid nemen van Toerkenitsj.

„Wacht eens even. Wat ga jij doen?“, vroeg Toerkenitsj, hem oplettend aanziend.

„Ik blijf voorlopig hier“, antwoordde Lewasjof somber.

„Dat is onverstandig“, zei Toerkenitsj zachtjes. „Je kunt haar niet helpen en je kunt haar niet beschermen. Vóór ze terug is, hebben ze je al te pakken. En zij is handig genoeg. Of ze neemt de benen óf ze stuurt ze met een kluitje in het riet“.

„Ik ga niet“, zei Lewasjof.

„Jij gaat met mij door het front“, zei Toerkenitsj heftig. „Ik ben nog steeds commandant“.

Lewasjof zweeg.

„Nou, kameraad commissaris, gaan we samen door de linies?“, vroeg Toerkenitsj, toen hij Oleg zag binnenkomen. Maar toen hij hoorde dat er al een groep van vijf man was gevormd, schudde hij het hoofd.

„Met z'n zevenen is een beetje veel. Tot ziens dan in het Rode Leger“.

Zij grepen elkaar bij de hand en spreidden hun armen uit om elkaar te omhelzen. Maar Toerkenitsj draaide zich plotseling om, hief zijn handen op en rende de deur uit. Sergei

Lewasjof omhelsde Oleg en ging naar de kamer. Serjozjka en de drie koeriers hadden familie in Kamnitsk. Hij moest naar op de komst van het leide legioen in het leide. Hij speelde zich een strijd af, want hij kon niet spreken. Hij zag tenslotte in, dat hij niet zou blijven. Misschien zou hij nu toch nog bij de leide. Hij moest terechtkomen, waar hij indertijd met Oleg was geweest. Hij herinnerde zich plotseling heel duidelijk de manier waarop hem in de ogen en hij rende de straat op.

Een paar minuten bleven zij nog met elkaar, Oleg, Serjozjka en de drie koeriers. Het was beter, als Serjozjka maar niet naar huis ging en ze hadden besloten, dat Olja door Vitka Loekjantsjenko zijn vader zou laten verschuiven. Toen gingen Walja, Nina en Olja alle leden van de organisatie het besluit van de staf mededeelen en Serjozjka trok zijn vest aan en ging op wacht staan. Hij begreep, dat Oleg nu alleen met zijn familie moest blijven.

Terwijl de vergadering in het kleine kamertje van baboesjka plaats vond, wisten Olegs bloedverwanten reeds, dat Wanja Zemnoechof en de anderen waren gearresteerd en zij begrepen dat de jongelui hierover beraadslaagden.

Er waren wapens, rode stof voor de vlaggen en pamfletten in huis. Elena Nikolajefna en oom Kolja verbrandden wat zij verbranden konden en verborgen de rest. Oom Kolja begroef zijn radiotoestel in de keukenkelder, trapte de aarde weer aan en zette er een vaatje zuurkool bovenop.

Maar nu was alles gedaan en, automatisch en verstrooid antwoord gevend op de vrolijke babbeltjes van het driejarige jongetje van Marina, zaten zij, als verdachten op het vonnis te wachten tot de vergadering was afgelopen. De deurbonsde dicht achter de laatste kameraad en Oleg kwam de kamer binnen. Gespannen zagen zij hem aan. Alle sporen van de strijd in zijn binnenste waren van zijn gezicht verdwenen. Maar ook was alles, dat nog aan Olegzjka-ons-vlindertje herinnerde, uit zijn trekken gewist. Een groot verdriet groef diepe lijnen om zijn mond.

„Moeder....”, zei hij, „en jij oma.... en jij Kolja en Marina....” Hij legde zijn grote hand op het hoofd van het jongetje, dat vrolijk kraaiend aan zijn broekspijp trok. „Ik moet afscheid van jullie gaan nemen. Willen jullie me helpen pakken en de boel in orde maken? En dan zullen we voor de laatste keer nog even bij elkaar blijven zitten zoals toen....

lang geleden". En de schaduw van een ver en teer glimlachje gleed over zijn mond en ogen.

Zij stonden allen om hem heen.

....Licht als een vlinder fladderen de moederhanden, fladderen over de zachtste kleertjes als er nog niemand is om aan te kleden, als hij alleen nog maar met scherpe, tot wenens toe tere klopjes in het lichaam van zijn moeder beweegt. Ze fladderen om hem heen als zij hem voor zijn eerste wandeling aankleedt, als zij hem naar school brengt, als hij voor het eerst alleen met vakantie gaat en dan als hij afscheid neemt voor die lange tocht — wat is het leven anders dan afscheid en ontmoetingen, een paar zeldzame minuten van geluk en eeuwig leed — zij fladderen om hem heen zolang hij er nog is, zolang er nog hoop is en ze fladderen, als alle hoop vervlogen is een laatste groet voor het graf....

Zij hadden opeens nog van allerlei te doen. Hij zocht nog een paar papieren uit met oom Kolja. Het dagboek moest worden verbrand. Iemand naaide zijn ledenkaart van de kom-somol en een paar blanco formulieren in zijn jasje. Zij verstelden nog gauw wat ondergoed — één verschoning. Alles moest in de plunjezak: levensmiddelen, zeep, tandenborstel, een naald en wat garen, zwart en wit. Zij vonden een oude bontmuts met oorkleppen voor Serjozjka Tjoelenin en nog meer levensmiddelen. Die gingen in een andere zak voor Serjozjka, ze waren immers met hun vijven....

Zij kwamen er alleen niet meer toe nog even te gaan zitten zoals vroeger.... Serjozjka liep in en uit. Toen kwamen Walja, Nina en Olja terug. Het werd al donker en zij moesten afscheid gaan nemen....

Niemand hilde. Baboesjka Wera bekeek allen van boven tot onder, knoopte hier een kraag toe, hielp een ander met zijn rugzak. Krampachtig trok zij hen allen even naar zich toe en stootte hen dan weer vlug weg en Oleg hield zij wat langer vast. Hij voelde door zijn bontmuts hoe zij haar scherpe kin tegen zijn hoofd drukte.

Hij nam zijn moeder bij de hand. Zij gingen naar de andere kamer.

„Vergeef me", zei hij.

De moeder liep vlug naar het plaatsje. De vorst sloeg haar in het gezicht. Zij kon hem al niet meer zien, ze hoorde alleen nog maar de sneeuw onder hun voeten kraken — het was

Lewasjof omhelsde Oleg en ging toen Toerkenitsj achterna. Stjopa Safonof had familie in Kamensk. Hij besloot, daar op de komst van het Rode Leger te wachten. En in Zjora's ziel speelde zich een strijd af, waarover hij met niemand kon spreken. Hij zag tenslotte in, dat hij niet kon blijven. Misschien zou hij nu toch nog bij de oom in Nowotsjerkassk terecht komen, waar hij indertijd met Wanja naar toe wilde.. Hij herinnerde zich plotseling heel die tocht, de tranen sprongen hem in de ogen en hij rende de straat op.

Een paar minuten bleven zij nog met hun vijven bij elkaar, Oleg, Serjozjka en de drie koeriersters. Het was beter, als Serjozjka maar niet naar huis ging en ze hadden besloten, dat Olja door Vitka Loekjantsjenko zijn ouders zou laten waarschuwen. Toen gingen Walja, Nina en Olja alle leden van de organisatie het besluit van de staf meedelen en Serjozjka trok zijn vest aan en ging op wacht staan: hij begreep, dat Oleg nu alleen met zijn familie moest blijven.

Terwijl de vergadering in het kleine kamertje van baboesjka plaats vond, wisten Olegs bloedverwanten reeds, dat Wanja Zemnoechof en de anderen waren gearresteerd en zij begrepen dat de jongelui hierover beraadslaagden.

Er waren wapens, rode stof voor de vlaggen en pamfletten in huis. Elena Nikolajefna en oom Kolja verbrandden wat zij verbranden konden en verborgen de rest. Oom Kolja begroef zijn radiotoestel in de keukenkelder, trapte de aarde weer aan en zette er een vaatje zuurkool bovenop.

Maar nu was alles gedaan en, automatisch en verstrooid antwoord gevend op de vrolijke babbelarijtjes van het driejarige jongetje van Marina, zaten zij, als verdachten op het vonnis te wachten tot de vergadering was afgelopen. De deurbonsde dicht achter de laatste kameraad en Oleg kwam de kamer binnen. Gespannen zagen zij hem aan. Alle sporen van de strijd in zijn binnenste waren van zijn gezicht verdwenen. Maar ook was alles, dat nog aan Olezjka-ons-vlindertje herinnerde, uit zijn trekken gewist. Een groot verdriet groef diepe lijnen om zijn mond.

„Moeder....”, zei hij, „en jij oma.... en jij Kolja en Marina....” Hij legde zijn grote hand op het hoofd van het jongetje, dat vrolijk kraaiend aan zijn broekspijp trok. „Ik moet afscheid van jullie gaan nemen. Willen jullie me helpen pakken en de boel in orde maken? En dan zullen we voor de laatste keer nog even bij elkaar blijven zitten zoals toen....

lang geleden". En de schaduw van een ver en teer glimlachje gleed over zijn mond en ogen.

Zij stonden allen om hem heen.

....Licht als een vlinder fladderen de moederhanden, fladderen over de zachtste kleertjes als er nog niemand is om aan te kleden, als hij alleen nog maar met scherpe, tot wenens toe tere klopjes in het lichaam van zijn moeder beweegt. Ze fladderen om hem heen als zij hem voor zijn eerste wandeling aankleedt, als zij hem naar school brengt, als hij voor het eerst alleen met vakantie gaat en dan als hij afscheid neemt voor die lange tocht — wat is het leven anders dan afscheid en ontmoetingen, een paar zeldzame minuten van geluk en eeuwig leed — zij fladderen om hem heen zolang hij er nog is, zolang er nog hoop is en ze fladderen, als alle hoop vervlogen is een laatste groet voor het graf....

Zij hadden opeens nog van allerlei te doen. Hij zocht nog een paar papieren uit met oom Kolja. Het dagboek moest worden verbrand. Iemand naaide zijn ledenkaart van de kom-somol en een paar blanco formulieren in zijn jasje. Zij verstelden nog gauw wat ondergoed — één verschooning. Alles moest in de plunjezak: levensmiddelen, zeep, tandenborstel, een naald en wat garen, zwart en wit. Zij vonden een oude bontmuts met oorkleppen voor Serjozjka Tjoelenin en nog meer levensmiddelen. Die gingen in een andere zak voor Serjozjka, ze waren immers met hun vijven....

Zij kwamen er alleen niet meer toe nog even te gaan zitten zoals vroeger.... Serjozjka liep in en uit. Toen kwamen Walja, Nina en Olja terug. Het werd al donker en zij moesten afscheid gaan nemen....

Niemand hilde. Baboesjka Wera bekeek allen van boven tot onder, knoopte hier een kraag toe, hielp een ander met zijn rugzak. Krampachtig trok zij hen allen even naar zich toe en stootte hen dan weer vlug weg en Oleg hield zij wat langer vast. Hij voelde door zijn bontmuts hoe zij haar scherpe kin tegen zijn hoofd drukte.

Hij nam zijn moeder bij de hand. Zij gingen naar de andere kamer.

„Vergeef me", zei hij.

De moeder liep vlug naar het plaatsje. De vorst sloeg haar in het gezicht. Zij kon hem al niet meer zien, ze hoorde alleen nog maar de sneeuw onder hun voeten kraken — het was

bijna niet te horen. Nu werd het helemaal stil. En zo bleef ze staan, onder die donkere, met sterren bezaaide hemel.

Toen het licht werd, hoorde Elena Nikolajefna, die de hele nacht geen oog had dicht gedaan, een gebons op de deur. Zij trok vlug haar jurk aan en vroeg:

„Wie is daar?”

Het waren er vier: de politiechef Solikofski, onderofficier Fenbong en twee soldaten. Zij vroegen naar Oleg. Elena Nikolajefna zei, dat hij naar de dorpen gegaan was, om kleren tegen voedsel te ruilen.

Zij doorzochten het huis en arresteerden alle bewoners, tot en met baboesjka Wera Wasiljefna en Marina met haar jongetje van drie jaar. Baboesjka had nauwelijks tijd de Saplins te vragen, op het huis te letten.

In de gevangenis werden zij in verschillende cellen ondergebracht. Marina kwam met haar jongetje in een cel terecht, waar vele vrouwen zaten, die niets met De Jonge Garde uitstaande hadden. Maar in die cel zaten ook Maria Andrejefna Bortz en de zuster van Serjozjka Tjoelenin — Fenja, die getrouwd was en allang niet meer bij haar ouders woonde. Van Fenja vernam zij, dat ook de oudjes, Alexandra Wasiljefna en zelfs halfverlamde opa met zijn kruk, waren gearresteerd. Maar de twee zusters Nadja en Dasja hadden kunnen ontkomen.

XLVIII.

Wanja Zemnoechof werd tegen zonsopgang gearresteerd. Hij had naar Nizjne Alexandrofka willen gaan om Klawwa weer eens te zien, was opgestaan nog voor het goed licht was, had een stuk brood in de zak van zijn overjas gestoken, zijn bontmuts opgezet en was de deur uitgegaan.

Onder de grijs-en-rose nevelslierten lag de zonsopgang als een brede strook doorzichtig-puur geel aan de horizon. Een paar wolkjes, rozig-geel, heel dicht en onzegbaar ijl, dreven boven de stad. Wanja kon dit alles niet zien, maar hij wist

nog van vroeger, hoe zo een heldere, vroege vriesmorgen er uitziet en in zijn even dicht geknepen, zoekende ogen — hij had zijn bril in zijn binnenzak geborgen om hem niet te laten beslaan — kwam een blijde glans. Met diezelfde blijde uitdrukking ontmoette hij ook de vier mannen die op zijn huis toekwamen, tot hij zag dat dat drie Duitse gendarmes en de nieuwe rechter-van-instructie Koelesjof waren.

Op het ogenblik zelve, dat zij zo dicht bij hem waren, dat hij hen kon herkennen, stelde Koelesjof hem al een barse vraag en Wanja begreep dat zij waren gekomen om hem te halen. En zoals altijd in de beslissende momenten van zijn leven kwam er onmiddellijk een koude rust over hem en kon hij volkomen beheerst antwoorden:

„Ja, dat ben ik”.

„Kom maar meteen mee”, zei Koelesjof.

„Ik zal mijn familie even waarschuwen”, antwoordde Wanja. Maar hij wist al, dat zij hem het huis niet meer binnen zouden laten gaan en, zich omdraaiend, klopte hij op het raam, niet tegen de ruit, maar met zijn volle vuist op het kozijn bonzend.

Op hetzelfde ogenblik grepen de soldaten hem bij de arm en Koelesjof tastte met een snelle beweging de zakken van Wanja's overjas af en, door de overjas, zijn broekzakken.

Het raam ging open en Wanja's zuster keek naar buiten. Wanja kon haar gezicht niet zien.

„Zeg aan pa en moe, dat ik op het politiebureau moet komen. Ze hoeven zich niet ongerust te maken, ik ben zo terug”, zei hij.

Koelesjof grijsde even en liep met een van de Duitsers de stoep op: zij moesten huiszoeking doen. Een Duitse sergeant en de tweede soldaat voerden Wanja weg over het smalle, platgetrapte sneeuw-paadje dat in deze stille straat langs de huizen liep. De sergeant en de soldaat moesten door de sneeuw waden, zij lieten Wanja los en gingen vlak achter hem aanlopen.

Zo, met zijn overjas en bontmuts, met zijn versleten, afgetrapte schoenen, werd Wanja een kleine, donkere cel met berijpte muren en een glibberig vieze vloer binnengeduwd. Achter hem viel de deur in het slot. Hij was alleen.

Het ochtendlicht kon nauwelijks door de nauwe spleet onder de zoldering dringen. Er was geen brits en er was geen bank in de cel. Uit de hoek, waar het tonnetje stond, kwam een scherpe stank.

Waarom was hij gepakt? Wisten zij iets van zijn werk of verdachten zij hem alleen nog maar? Hoe moest het nu met Klawwa, zijn ouders, de kameraden? Honderd vragen welden in hem op. Maar met al zijn wilskracht bleef hij steeds tot zichzelf zeggen: „Rustig Wanja, blijf vooral kalm“. En hij dwong zich tot de enige en beste houding die hij nu kon aannemen: Geduld, je zult het straks wel zien....

Hij begroef zijn handen in de zakken van zijn overjas en bleef zo, geduldig als hij was, met zijn hoofd voorovergebogen, zijn muts wat naar achteren geschoven tegen de muur geleund staan, hij wist zelf niet hoe lang, misschien wel een paar uur.

Zware voetstappen liepen onophoudelijk van het ene einde van de gang naar het andere. Een paar celdeuren bonsden dicht. Verre en nabije stemmen drongen tot hem door.

Toen kwamen de voetstappen naar zijn cel en een hese stem vroeg:

„Wie zit hier? — Naar de Meister“.

De man liep verder en een sleutel knerste in het slot.

Wanja ging rechtop staan en wendde zijn gezicht naar de deur. Er kwam een Duitse soldaat binnen, niet de gendarme die hem hier naar toe had gebracht, maar een ander, waarschijnlijk de schildwacht die steeds door de gang liep. Hij was begeleid door een politieagent, die Wanja van gezicht kende, want in de afgelopen maanden hadden zij het doen en laten van alle agenten bestudeerd. De agent bracht hem naar de wachtkamer van het kabinet van Meister Brückner, waar Wanja een door een andere agent bewaakt jongetje zag staan, een van de jongetjes die zij er op uit stuurden om sigaretten te verkopen.

Het jongetje, dat er erg mager en ongewassen uitzag, keek Wanja aan, trok zijn hoofd tussen zijn schouders, ademde diep door zijn neus en draaide zich om.

Wanja voelde zich wat opgelucht. Toch moest hij alles blijven ontkennen: als hij zou toegeven, dat hij die sigaretten had gegapt om een beetje bijverdienste, zouden ze de namen van zijn medeplichtigen willen weten. Nee, niet denken dat het wel goed af zal lopen....

Een Duitse klerk kwam uit het kabinet van Meister Brückner, trad even opzij en hield de deur open.

„Vooruit....vooruit....“, zei de politieagent, met angstige haast Wanja naar binnen stotend. De andere agent greep het

jongetje in zijn nek en duwde ook hem de kamer in. Wanja en het jongetje gingen bijna tegelijkertijd over de drempel en de deur werd achter hen gesloten. Wanja nam zijn muts af. In het kabinet stonden of zaten verschillende mensen. Wanja herkende Meister Brückner, die achterover in zijn stoel geleund bij de tafel zat. De vette plooiën van zijn kin rustten op de kraag van zijn tuniek en hij keek Wanja met zijn ronde uilenogen recht in het gezicht.

„Naar voren. En rustig blijven staan....”, zei Solikofski met zijn hese, als door een dikke laag vilt gesmoorde stem. Hij stond naast de tafel met een taai riet in zijn enorme vuist.

De rechter-van-instructie, die aan de andere kant van de tafel stond, stak zijn lange arm uit, greep het jongetje bij de schouder en trok hem met een ruwe ruk naar zich toe.

„Is hij het?”, vroeg hij, met een spottend grijnslachje op Wanja wijzend.

„Ja....” zei het jongetje nauwelijks hoorbaar. Toen ademde hij weer diep door zijn neus en bleef heel stil staan.

Tevreden keek Koelesjof Brückner aan en daarna Solikofski. De tolk boog zich eerbiedig over de Meister en legde uit, wat zich daar afspeelde. In die tolk herkende Wanja Sjoerka Reiband.

„Heb je het begrepen?”. Solikofski keek Wanja met samengeknepen ogen vanachter zijn uitstekende jukbeenderen aan. Het leek of zijn smalle oogjes in een diepe grot verborgen lagen. „Vertel Herr Brückner wat je hebt uitgehaald. Vlug een beetje”.

„Ik weet niet waar U het over hebt”, zei Wanja met zijn doffe bas, hem recht aankijkend.

„Zie je het nou?”, vroeg Solikofski Koelesjof vol verwondering en opwinding. „Dat is nou de opvoeding, die ze van de sowjets hebben gekregen”.

En het jongetje keek Zemnoechof verschrikt aan, rillend alsof hij het plotseling ijskoud had gekregen.

„Heb je geen geweten? Heb je geen medelijden met deze kleine jongen, die voor jou moet boeten?”, zei Koelesjof verwijtend. „Kijk eens wat daar ligt!”

Wanja volgde met zijn ogen de richting van Koelesjofs blik. Tegen de muur lag een open zak met pakketjes, waarvan een gedeelte over de grond was verspreid.

„Ik begrijp niet, wat dat met mij te maken kan hebben. Dat jongetje zie ik voor de eerste keer”, antwoordde Wanja rustig.

Meister Brückner, die door de vertalingen van Sjoerka Reiband het gesprek geheel kon volgen, kreeg er blijkbaar genoeg van en knorde, Reiband met vlakke blik aanziend, een kort bevel. Koelesjof zweeg eerbiedig en Solikofski ging in de houding staan, pink op de naad van de broek.

„Herr Brückner beveelt je, te vertellen hoeveel auto's je hebt leeggeroofd, waar je dat gedaan hebt, wie je medeplichtigen zijn en wat jullie verder hebben uitgehaald. Van A tot Z, alles vertellen”, zei Sjoerka Reiband, koud langs Wanja heen-kijkend.

„Hoe kan ik auto's leegroven als ik, zoals je heel goed weet, jou niet eens kan zien staan”, zei Wanja.

„Geef Herr Brückner antwoord”.

Maar Herr Brückner had het blijkbaar al begrepen. Met een korte handbeweging zei hij:

„Naar Fenbong”.

Ogenblikkelijk veranderde het gehele toneel. Solikofski greep Wanja met zijn enorme knuist in de kraag en sleurde hem met woedende rukken naar de wachtkamer, draaide hem daar met zijn gezicht naar toe en sloeg hem uit alle macht links en rechts met het riet over zijn wangen. Op Wanja's gelaat verschenen een paar donkerrode striemen. Een van de slagen was in zijn linker ooghoek terecht gekomen en het oog zwol onmiddellijk dik en bloederig op. De agent die hem binnen had gebracht, greep hem in zijn kraag en trok hem, samen met Solikofski, trappend en duwend door de gang.

Zij stootten hem een kamer in, waar onderofficier Fenbong en twee SS-mannen met verveelde gezichten zaten te roken.

„Als je nou niet dadelijk vertelt, met wie je je schurken-streken hebt uitgehaald....”, siste Solikofski, Wanja's gezicht in zijn reusachtige hand met de ijzerharde nagels samen-knijsend.

De SS-ers doofden zorgvuldig hun peukje onder hun voet uit, trokken met rustige, geroutineerde bewegingen Wanja alle kleren van het lichaam en smakten hem naakt op de met bloed bevlekte brits.

Met zijn behaarde, rode hand greep Fenbong, even rustig als de SS-ers, twee uit koperdraad gevlochten karwatsen van de tafel, gaf er een aan Solikofski en zwiepte de andere even controlerend door de lucht. En om de beurt lieten zij met felle, rukkende bewegingen hun karwats op Wanja's naakte romp

neersuizen. De SS-ers hielden Wanja bij zijn benen en hoofd vast. Al bij de eerste slagen trad het bloed naar buiten.

Zodra zij hem begonnen te slaan, zwoer Wanja bij zichzelf, verder geen woord te zeggen en nooit of te nimmer te kermen of te schreeuwen.

Zo zweeg hij en zo bleef hij zwijgen, al de tijd dat zij hem sloegen. Af en toe hielden zij even op en dan vroeg Solikofski:

„Heb je je al bedacht?”

Wanja bleef zwijgend en onbewegelijk liggen en ze begonnen hem weer opnieuw te slaan.

Nog geen half uur geleden had Zjenja Mosjkof op diezelfde brits gelegen. Evenals Wanja had hij iedere medeplichtigheid aan de sigaretten-diefstal ten stelligste ontkend.

Stachowitsj, die ergens in een verre buitenwijk woonde, werd iets later gearresteerd. Als alle jonge mensen wier sterkste drijfveer de eigenliefde is, kon ook Stachowitsj min of meer standvastig zijn. Hij kon zelfs in de aanwezigheid van anderen, vooral van mensen die hem na stonden of die een moreel overwicht op hem hadden, hysterisch heldhaftige daden verrichten. Maar als hij geheel alleen tegenover het gevaar stond, was hij een lafaard.

Hij verloor zijn hele zelfverzekerde houding al op het moment dat zij hem arresteerden. Maar hij was intelligent met die gewiekste intelligentie, die altijd direct tientallen en honderdtallen morele rechtvaardigingen vindt om zich van een moeilijke plicht af te maken. Toen hij met het jongetje geconfronteerd werd, begreep Stachowitsj direct, dat die geschiedenis met de Nieuwjaarssigaretten het enige bewijs was, dat zij tegen hem en zijn, natuurlijk ook gearresteerde, kameraden konden hebben. Op hetzelfde ogenblik kwam de gedachte in hem op, de diefstal als een gewoon misdrijf voor te stellen, openhartig te bekennen dat zij die misdaad met hun drieën hadden gepleegd, een paar tranen te storten over de afschuwelijke honger en armoede thuis en de belofte af te leggen, zijn schuld met eerlijke arbeid af te kopen. En toen hij voor Meister Brückner stond, deed hij dit alles met zoveel oprechtheid, dat de Duitsers onmiddellijk begrepen, wat voor vlees zij in de kuip hadden. Zij begonnen hem al in het kabinet zelf te slaan en eisten de namen van nog meerdere medeplichtigen: zij waren immers die avond met hun drieën in de club geweest en hadden dus niet zelf die zakken kunnen stelen!

Tot zijn geluk kregen Meister Brückner en wachtmeester Balder honger en gingen eten. Zij lieten hem verder tot de avond met rust.

's Avonds waren zij heel vriendelijk tegen hem en zeiden, dat ze hem direct los zouden laten, als hij zou vertellen, wie die zakken had gestolen. Hij hield vol, dat zij het met hun drieën gedaan hadden. Toen gaven ze hem in handen van Fenbong en geselden hem net zo lang, tot zij de naam Tjoelenin uit hem hadden gescheurd. De anderen, zei hij, had hij in het donker niet herkend.

Hij begreep niet, de ongelukkige, dat hij door Tjoelenin te verraden, zichzelf in een poel van nog grotere ellende stortte, omdat de mensen in wier handen hij zich bevond, wisten dat zij hem juist nu volkomen moesten breken, nu hij tekenen van zwakte had getoond.

Zij sloegen en folterden hem, gooiden een paar emmers water over hem heen en folterden hem opnieuw. En nog voor de ochtend, toen hij, murw geslagen, iedere gelijkenis met een mens had verloren, smeekte hij om genade: hij verdiende zulke folteringen niet, hij had alleen maar uitgevoerd wat anderen hem hadden bevolen, laat die dan ook nu de verantwoording dragen! En hij verraadde de staf van De Jonge Garde en de koeriersters.

Alleen de naam Oeljana Gromowa noemde hij niet, hij wist zelf niet waarom. Een honderdste deel van een seconde zag hij haar stralende, zwarte ogen voor zich en verzweeg haar naam.

De vierde Januari werd Ljadsckaja uit het dorp Krasnodon naar de gendarmerie gebracht en daar geconfronteerd met Wyrikowa. Ieder waande de ander schuldig aan haar ongeluk en in het bijzijn van de onaandoenlijke Balder en de geamuseerde Koelesjof begonnen zij te schelden als viswijven en lieten geen stuk meer aan elkaar heel.

„Was je leidster bij de pioniers of was je het niet!” schreeuwde Ljadsckaja, zo rood wordend, dat de sproeten op haar brede gezicht al niet meer te zien waren.

„Hou jij je mond maar, heel Perwomaika weet, wie er gecollecteerd heeft voor de Osoawiachim*)”, gilte Wyrikowa terug waarbij zij haar vuisten balde en haar vinnige

*) De organisatie voor lucht- en gasbescherming. N. v. d. V.

vlechtjes bijna in het gezicht van haar belaagster duwde.

Het scheelde niet veel of ze waren elkaar in de haren gevlogen. Ze werden uit elkaar gehaald en vierentwintig uur in een cel gezet. Toen werden ze weer één voor één naar wachtmeester Balder gebracht. Eerst Wyrikowa en later Ljads-kaja bij de arm grijpend, siste Koelesjof hen beiden hetzelfde toe:

„Doe nou maar niet net of je zo onschuldig bent. Vooruit, zeg op, wie er lid is van de organisatie”.

En badend in tranen en bezwerend dat ze niet alleen geen lid waren van de organisatie, maar dat ze hun hele leven de bolsjewieken net zo hadden gehaat als de bolsjewieken hen, noemden Wyrikowa en daarna Ljads-kaja de namen van alle komsomoltzen en op de voorgrond tredende jongelui die nog in Perwomaika en het dorp Krasnodon waren achtergebleven. Zij kenden hun schoolvrienden en de jeugd uit hun woonplaats op hun duimpje, zij wisten precies wie bestuursfuncties had gehad en wie sociaal werk had gedaan, ze kenden de opvattingen en het karakter van iedereen en beiden noemden een twintigtal namen, die tamelijk precies de kring bepaalden, waaruit De Jonge Garde zijn leden had gerecruteerd.

Met woest rollende ogen zei wachtmeester Balder, dat hij niet kon geloven dat zij zelf niet ook lid van de organisatie waren en dat hij bevel had gekregen, hen tezamen met de genoemde misdadigers de vreselijkste folteringën te doen ondergaan.... Maar hij heeft medelijden met hen.... en hij weet wel een uitweg....

Wyrikowa en Ljads-kaja werden tegelijkertijd vrijgelaten, beiden niet wetend maar vermoedend, dat ook de ander de gevangenis niet met een zuiver geweten verliet. Er was hun een salaris toegezegd van 23 marken in de maand. Zij drukten elkaar stijfjes de hand, alsof er niets tussen hen was gebeurd.

„Ze hebben zich er goedkoop van afgemaakt”, zei Wyrikowa. „Kom eens langs”.

„Goedkoop is het zeker. Ik kom wel eens langs”, zei Ljads-kaja.

Toen gingen zij naar huis.

De eerste nachten na de arrestatie van Zemnoechof en zijn kameraden, sliep Oelja niet thuis.

Er was een merkwaardige regelmaat in de arrestaties. Eerst werden de ouders gearresteerd van de leden van de staf die uit de stad waren gevlucht. Daarna de ouders van Aroetjoen-

jantz, Safonof en Lewasjof, dat wil zeggen van de jongens die in nauwe verbinding met de staf hadden gestaan en ook de stad hadden verlaten.

Op de 4e Januari werd, terwijl hij in de reparatiewerkplaats bezig was, Wolodja Osmoechin gearresteerd.

Tolja Holderdebolder, die om der wille van Wolodja had geweigerd, samen met Aroetjoenjantz weg te gaan, hoorde het van Elizaweta Alexejefna.

„Wat doe jij nog hier? Je speelt met je leven! Ga ogenblikkelijk weg”, riep Elizaweta Alexejefna in een uitbarsting van wanhoop.

„Ik ga niet weg”, zei Tolja zachtjes, „waarom zou ik weggaan?” en hij zwaaide even met zijn muts. Neen, hij kon niet weggaan, terwijl Wolodja in de gevangenis zat.

Dezelfde dag arresteerden de Duitsers Tosja Masjenko en nog een paar gewone leden van De Jonge Garde.

Niemand kon vermoeden, dat het aanzwellen en verebben van die stroom van arrestaties in direct verband stond met de vreselijke zwakte van Stachowitsj. Als hij een naam had genoemd, lieten zij hem even met rust en dan begonnen ze hem weer opnieuw te folteren en noemde hij weer een nieuwe naam.

Maar zoals Oleg had voorspeld, hadden de groepen in Perwomaika en het dorp Krasnodon geen last van de arrestaties en Oelja ging naar huis terug.

Toen zij, na vele nachten bij een vriendin geslapen te hebben, weer in haar eigen bed wakker werd, zette zij alle kwellende gedachten van zich af en begon met stormachtige ijver de vloer te schrobben en het ontbijt klaar te maken. Haar moeder, verheugd haar dochter weer thuis te zien, stond zelfs op om gezamenlijk te ontbijten. De vader was somber en zwijgzaam. Al die dagen dat Oelja niet thuis was geweest en alleen maar even een uurtje aankwam om haar ouders op de hoogte te houden of wat kleren te halen, al die dagen hadden Matwei Maximowitsj en Matrona Saweljefna, elkaars blikken vermijgend, slechts gesproken over die arrestaties in de stad.

Oelja probeerde over gewone, alledaagse dingen te praten. Haar moeder ging er verlegen en onhandig op in, maar het klonk allés zo geforceerd, dat zij verder maar zwegen. Oelja wist niet meer, hoe ze de tafel had afgeruimd en de vaat gedaan. Vader ging in de tuin werken.

In haar eenvoudige donkerblauwe jurkje met de witte nopjes, stond Oelja met haar rug naar haar moeder bij het raam. Haar zware vlechten vielen rustig en vrij tot aan haar lendenen over haar rug; door de dunne ijsbloemen op de ruiten speelde het zonlicht in een paar kroezende haartjes bij haar slapen.

Oelja stond bij het venster naar buiten te kijken en zong. Vanaf de dag dat de Duitsers waren gekomen, had zij niet meer gezongen. De moeder lag half opgericht in de kussens kousen te stoppen. Vol verbazing hoorde zij haar dochter zingen en ze legde zelfs haar kous even weg. Zij zong iets dat de moeder in het geheel niet kende, zong het met haar vrije, diepe stem:

Gediend heb je kort, maar met ere
De roem van je land en je volk.

Die woorden had Matrona Saweljefna nog nooit gehoord. Er lag iets zwaars en diep weemoedigs in dat zingen van haar dochter.

....Maar eens komt de dag onze wrake
En de wrekers zijn sterker dan wij....

Plotseling onderbrak zij haar lied en bleef, stil naar buiten kijkend, bij het venster staan.

„Wat zong je daar?“, vroeg de moeder.

„Zo maar iets, zonder erbij te denken. Wat me zo in mijn hoofd opkwam“, antwoordde Oelja zonder zich om te draaien.

Op dat moment vloog de deur open en opgewonden rende Oelja's oudste zuster de kamer in.

Zij was gevulder dan Oelja, met rode wangen en blonde haren. Zij leek op haar vader, maar nu was het als waren al haar gelaatstrekken uitgevaagd.

„De gendarmes zijn bij de Popofs“, zei ze met een hijgend gefluister, alsof zij haar daar, bij de Popofs, konden horen.

Oelja draaide zich om.

„Zo, dan kun je maar beter een eindje uit de buurt gaan“, zei ze rustig en zonder een spier van haar gezicht te vertrekken. Zij ging naar de deur, trok zonder een spoor van haast haar mantel aan en wilde haar hoofddoek omknopen. Maar toen hoorde ze al het gestamp van zware laarzen op de

sneep. Zij week even terug tot aan het gebloemde gordijn, waarachter de winterkleden hingen en wendde haar gezicht naar de deur.

Ze zou zij voor altijd in de herinnering van haar moeder blijven voortleven, met haar sterke profiel afgetekend tegen de achtergrond van dat gebloemde gordijn, met trillende neusvleugels, de lange wimpers half geloken als om het vuur dat in haar ogen straalde, te doven en de losse witte hoofddoek die tot op haar schouders hing.

De politiechef Solikofski en onderofficier Fenbong kwamen, gevolgd door twee met geweren gewapende soldaten, de kamer in.

„Daar heb je d'r en mooi is ze ook“, zei Solikofski. „Kon je net niet meer wegkomen?“, grinnikte hij, haar sterke gestalte in de overjas en die loshangende witte doek met zijn blik omvattend.

„Goede, brave mensen.... kinderen van me“, jammerde de moeder, terwijl ze probeerde van haar bed op te staan. Oelja keek haar plotseling toornig aan en de moeder viel krachteloos zwijgend in haar bed terug. Haar kin trilde.

Ze begonnen het huis te doorzoeken. De vader bonsde op de deur, maar de soldaten lieten hem niet binnen.

Op dat ogenblik werd ook bij Anatoli huiszoeking gedaan. De rechter-van-instructie Koelesjof had de leiding.

Anatoli stond midden in de kamer met openhangende jas, zonder muts. Een Duitse soldaat hield hem van achteren bij zijn armen vast. Een politieagent kwam schreeuwend op Taisja Prokojefna af.

„Geef een stuk touw, heb ik je gezegd“.

Groot, breed, rood van woede, schreeuwde zij terug:

„De pest kan je krijgen voor ik jou een stuk touw geef om mijn eigen zoon mee vast te binden.... Smiechten zijn jullie, bij God, smerige smiechten!“.

„Geef hem nou maar een stuk touw, moe, voor hij gaat grienen“, zei Anatoli, zijn neusvleugels uitzettend. „Ze zijn immers maar met z'n zessen, hoe kunnen ze dan één ongeboeide jongen meenemen?“

Taisja Prokojefna begon te huilen, liep de gang in en wierp een touw voor de voeten van haar zoon.

Zij brachten Oelja naar de grote gemeenschappelijke cel en daar vond zij Marina met haar kleine jongetje, Maria

Andrejefna Bortz, Fenja, de zuster van Tjoelenin, en van de leden van De Jonge Garde Anja Sopowa uit de groep van Stachowitsj, een bleek, wat pafferig meisje met volle boezem, dat reeds zo hevig was geslagen, dat zij nauwelijks kon liggen. De vrouwen die niets met De Jonge Garde te maken hadden, werden naar een andere cel gebracht en in de loop van de dag kwamen de overige meisjes uit Perwomaika. Daaronder waren Maja Pegliwanowa, Sasja Bondarewa, Sjoera Doebrowina, de meisjes Iwanichin, Lilia en Tonia en nog vele anderen....

Er waren geen banken en geen britsen. De meisjes en vrouwen zaten door elkaar op de grond. De cel was zo volgepropt, dat de muren begonnen te ontdooien en van de zoldering drupte voortdurend een viezig vocht.

De belendende, ook zeer grote cel was, naar het scheen, voor de jongens bestemd. Er werden daar steeds nieuwe arrestanten binnen gebracht. Oelja begon op de muur te kloppen.... „Wie zit daar?” Uit de andere cel kwam het antwoord: „Wie vraagt dat?” Oelja klopte haar naam. Anatoli antwoordde. In de belendende cel zat het grootste deel van de jongens uit Perwomaika: Viktor Petrof, Borja Glowan, Ragozin, Zjenja Sjepeljof en Sasja Bondarewa's broer Wasja — zij waren tezamen gearresteerd. Bij alle ellende was het tenminste een kleine troost, dat de jongens uit Perwomaika vlak naast hen zaten.

„Ik ben erg bang voor die folteringen”, bekende Tonia Iwanichina, met haar grote kindergezicht en haar lange benen. „Ik zal natuurlijk sterven zonder een woord te hebben gezegd, ik ben alleen maar erg bang....”

„Je hoeft helemaal niet bang te zijn. De onzen zijn vlak bij en misschien zijn we de moffen nog te vlug af”, zei Sasja Bondarewa.

„Meisjes, jullie begrijpen niets van de dialectiek....”, wou Maja beginnen. En hoe verdrietig ze ook allemaal waren, ze moesten toch plotseling erg lachen: het was zo raar dat men zoiets in de gevangenis kon zeggen.

„Natuurlijk, je kunt immers iedere pijn leren verduren”, zei Maja, niet in het minst van haar stuk gebracht.

Tegen de avond werd het stiller in de gevangenis. Vlak onder de zoldering van de cel brandde een troebel electrisch peertje, dat beschermd was door een vlechtwerk van ijzerdraad. De hoeken van de cel lagen in het duister. Soms hoor-

den zij in de gang een uitroep in het Duits en dan liep er iemand vlug langs. Soms waren het de voetstappen van meerdere mannen die door de gang bonkten en dan hoorden zij het gekletter van wapenen. Eén keer sprongen zij allen op toen er een wilde, dierlijke schreeuw tot hen doordrong — het was een man die zo schreeuwde en dat maakte het nog erger.

Oelja klopte weer op de muur naar de jongens.

„Is dat iemand uit jullie cel?”

„Nee!”, was het antwoord.

Maar toen hoorden de meisjes, dat er iemand uit de cel naast hen werd gehaald en direct daarop werd er geklopt.

„Oelja.... Oelja”.

Ze antwoordde.

„Hier Viktor.... Tolja is weggehaald”.

Plotseling zag Oelja het gezicht van Anatoli voor zich, zijn altijd ernstige ogen, die zo plotseling konden gaan schitteren of zij iemand een geschenk gaven. En zij beefde bij de gedachte aan wat hem te wachten stond. Maar op hetzelfde ogenblik knerste de sleutel in het slot, de celdeur zwaaide open en een brutale stem riep:

„Gromowa....”

Dit is alles wat zij zich herinnerde. Ze stond even in de wachtkamer van Solikofski. In het kabinet werd iemand geslagen. Op de divan in het wachtkamertje zat de vrouw van Solikofski geeuwend op haar man te wachten. Ze was klein, met lichtblonde, touwige krullen en had een bundeltje op haar schoot. Naast haar zat hun kleine dochttertje, met datzelfde touwige haar en slaperige ogen, traag een appelgebakje te eten. De deur ging open en Wanja Zemnoechof werd naar buiten gebracht. Zijn gezicht was zo gezwollen, dat zij hem haast niet herkende. Hij liep bijna tegen haar aan en zij kon nauwelijks een kreet onderdrukken.

Daarna stond ze samen met Solikofski voor Meister Brückner. Hij stelde haar onverschillig een paar vragen, die hij waarschijnlijk al vele malen aan anderen had gesteld. En Sjoerka Reiband, met wie ze voor de oorlog vaak in de club had gedanst en die haar toen het hof probeerde te maken, deed nu of hij haar helemaal niet kende en vertaalde. Maar zij luisterde niet eens naar hem, want toen ze nog vrij was, had ze precies voorbereid wat ze zou zeggen als ze zou worden gearresteerd.

En met een koud, strak gezicht zei zij:

„Ik zal geen enkele vraag beantwoorden, want ik ken U niet het recht toe, over mij te oordelen. U heeft slachtoffers nodig en ik ben bereid een van die slachtoffers te zijn. Doet met me wat U wilt, maar U zult verder niets meer van mij horen....”

Meister Brückner, die in deze dagen waarschijnlijk reeds vele keren dergelijke phrases had moeten aanhoren, werd helemaal niet kwaad en zei met een korte handbeweging:

„Naar Fenbong”.

Het ergste was niet de pijn, zij kon iedere pijn verdragen, ze wist zelfs niet meer, hoe ze haar hadden geslagen. Het ergste was, hoe ze zich op haar wierpen om haar uit te kleden en zij, om hun handen niet op haar lichaam te voelen, gedwongen was, zelf al haar kleren uit te doen waar zij bij stonden....

Toen ze haar weer naar haar cel terugbrachten, zag zij hoe Anatoli Popof door de gang werd gedragen. Zijn blonde hoofd hing slap naar achteren en zijn handen sleepten over de grond. Uit zijn ene mondhoek vloeide een straaltje bloed.

Zij herinnerde zich, dat ze zich moest beheersen als ze de cel weer inkwam en misschien was haar dat ook gelukt. Ze werd naar binnen geduwd en de agent die haar had begeleid, riep:

„Iwanichina — Antonia....”

Vlak bij de deur bleef Tonia even staan en keek haar aan, haar zachte ogen waren vol ontzetting. Toen ging de deur achter haar dicht. Maar op dat ogenblik weerklonk door de hele gevangenis de doordringende gil van een kind, niet van Tonia, maar van een klein meisje.

„Ze hebben mijn jongste gehaald”, gilde Maria Andrejefna plotseling. Als een tijgerin wierp ze zich tegen de deur, ze sloeg en trapte tegen het hout en schreeuwde:

„Loesja.... Loesja.... Ze hebben je gehaald, mijn kleintje! Laat me los, laat me d'r uit....!”

Het kleine jongetje van Marina werd wakker en begon te huilen.

XLIX.

Deze dagen zagen Ljoebka in Worosjilofgrad, in Kamensk, in Rowenki en één keer kwam zij zelfs zo ver als Millerowo. Haar kennissenkring onder de vijandelijke officieren breidde zich gestadig uit. Haar zakken stonden bol met koekjes, bonbons en chocolade en zij onthaalde iedereen die zij tegenkwam op de Duitse lekkernijen.

Met doldrieste roekeloosheid danste zij langs de rand van de afgrond, steeds met een kinderlijk glimlachje om haar lippen en soms plotseling een wrede gloed in haar even samengeknepen ogen.

Toen Ljoebka deze keer weer naar Worosjilofgrad ging, had Oleg haar gevraagd, persoonlijk in contact te treden met Iwan Fjodorowitsj, om hem te laten weten dat De Jonge Garde klaar stond, op ieder gewenst ogenblik met de wapens in de vuist op te treden. Verder moest zij goede verbindingen met de districtsstaf organiseren voor de beslissende dagen dat het front door het Donetzbekken zou lopen. Maar Iwan Fjodorowitsj was al niet meer in Worosjilofgrad. De kameraad waarmee Ljoebka verbinding had, vertelde haar, dat de Duitsers als wilden in de stad te keer gingen en dat Iwan Fjodorowitsj naar het platteland was vertrokken.

Die kameraad zelf verwisselde bijna iedere dag van woonplaats. Hij was ongewassen en ongeschoren, zijn ogen waren rood van vermoeidheid, maar hij was blij en opgewonden over de berichten van het front. Hij moest inlichtingen hebben over de Duitse reserves in de omgeving, over de etappe-diensen, over de verschillende onderdelen — een berg inlichtingen.

Ljoebka moest haar vriendschapsbanden met de kolonel van de intendance weer aanhalen en er kwam een moment dat zij dacht, dat het mis zou gaan. De gehele leiding van de intendance, die kolonel met zijn gore gelaatskleur en de steeds van

zijn neus glibberende lorgnet voorop, verliet Worosjilofgrad, verliet het zelfs met zeer bijzondere haast. Daardoor waren de kolonel, die met ieder glas cognac houteriger werd, en zijn officieren nogal over hun zenuwen heen.

Het ging alleen maar niet mis, omdat er zovéél Duitsers waren. Zij zaten elkaar dwars en kregen tenslotte zo een heidense ruzie, dat Ljoebka weg kon glippen en tenslotte toch nog veilig en wel in de woning van de dame en het paddenstoelen-meisje belandde. Zij had zelfs een grote pot heerlijke jam bij zich, waarmee de nog altijd ergens op hopende luitenant haar had vereerd.

Zij kleedde zich uit en ging in de hoge, onverwarmde kamer naar bed. Op dat oogenblik werd er woest op de deur gebonsd. Ljoebka ging rechtop in haar bed zitten. In de kamer naast de hare ontwaakten het paddenstoelen-meisje en haar mama. Er werd nu zo op de deur geslagen, dat het leek of men hem wilde breken. Ljoebka sprong op, gooide vlug de dekens van zich af — het was zo koud dat zij met een rok en kousen aan sliep — schoot in haar schoentjes en gooide haar jurk over haar hoofd. Het was volkomen donker in de kamer. De hospita liep naar de voordeur en vroeg angstig wie daar was. Zij kreeg antwoord van verschillende grove stemmen — het waren Duitsers. Ljoebka dacht, dat die stomdronken officieren haar weer kwamen halen en raakte even de kluts kwijt.

Nog voor zij had kunnen bedenken wat haar te doen stond, stapten drie mannen de kamer in en een van hen bescheen Ljoebka met het licht van een electrische lantaarn.

„Licht!”, schreeuwde een van de Duitsers en Ljoebka herkende de stem van de luitenant. Ja, dat was de luitenant en hij had twee gendarmes bij zich.

Toen hij Ljoebka in het licht van een olielampje, dat de hospita hem van achter de deur had toegereikt, aankeek, vertrok zijn gezicht van woede.

Hij gaf het lampje aan een gendarme en sloeg Ljoebka met al zijn kracht in het gezicht. Toen gooide hij met uitgespreide vingers de toiletartikelen, die op de stoel bij het bed lagen, door elkaar, alsof hij iets zocht. Een mondharmonica, die onder een zakdoek lag, viel op de grond, de luitenant zette er in razende drift zijn hak op en trapte het ding in elkaar.

De gendarmes begonnen het hele huis te doorzoeken, maar de luitenant ging weg en Ljoebka begreep dat niet hij de gendarmes op haar had afgestuurd, maar dat de gendarmes

alleen maar haar adres van hem hadden gekregen. Er moest dus ergens een lek zitten, maar waar?

De dame en het paddenstoelen-meisje hadden wat kleren aangeschoten en keken rillend van kou naar de gendarmes. Of liever, de dame keek naar de gendarmes en het paddenstoelen-meisje keek met brandende nieuwsgierigheid en belangstelling naar Ljoebka. Op het laatste ogenblik trok Ljoebka het paddenstoeltje naar zich toe en zoende haar midden op haar stevige wangetjes.

Zij brachten Ljoebka naar de Worosjilofgradse gendarmerie. Een sergeant bekeek haar papieren en vroeg haar, met hulp van een tolk, of ze inderdaad Ljoebof Sjeftzowa was en waar zij woonde. Bij het verhoor was een kereltje aanwezig, dat zijn gezicht voor Ljoebka verborg. Hij bleef steeds met zijn rug naar haar toestaan. Zij pakten Ljoebka haar koffer met kleren en al haar andere bezittingen af, behalve een paar toiletartikelen, de pot jam en een grote, bonte doek, die ze soms als shawl gebruikte en die zij mocht behouden om haar overgebleven bezittingen in te bewaren. Zo kwam zij, in haar bonte crêpe-de-chine jurk, met dat bundeltje toiletartikelen en een pot jam in haar handen, de cel van de meisjes van Perwomaika in — midden overdag, tijdens de verhoren.

Een politieagent opende de celdeur, schoof haar naar binnen en zei:

„Een applausje voor de actrice van het cabaret te Loegansk”.

Rood van de kou keek Ljoebka met haar samengeknepen, glinsterende ogen de cel rond en zag Oelja, Marina met haar kleine jongetje, Sasja Bondarewa — al haar vriendinnen.

Haar armen vielen slap langs haar lichaam, alle kleur verdween uit haar gezicht en ze werd zo wit als een doek.

In de dagen dat Ljoebka naar Krasnodon werd gebracht, was de gevangenis daar zo vol met leden van De Jonge Garde en hun ouders en kameraden, dat de gezinnen met kinderen op de gang werden ondergebracht en zelfs toen was er nog geen ruimte voor de groep uit het dorp Krasnodon.

In de stad vonden steeds nieuwe arrestaties plaats, die, evenals de eersten, hun oorsprong vonden in de verklaringen van Stachowitsj. De Duitsers hadden hem tot de jammerlijke staat van een gekweld dier gebracht. Hij kocht zich wat rust door zijn kameraden aan te geven, maar ieder nieuw verraad bracht hem nieuwe folteringen. Dan herinnerde hij zich weer opeens die geschiedenis met Kowaljof en Pirozjok. Dan her-

innerde hij zich dat Tjoelenin een vriend had — hij wist niet eens meer, hoe die heette, maar hij gaf zijn signalement en herinnerde zich, dat hij ergens in Sjanghai woonde.

Plotseling herinnerde hij zich, dat Osmoechin bevriend was met Tolja Orlof en daar stonden de uitgemergelde Wolodja en de dappere Holderdebolder al in het kabinet van wachtmeester Balder tegenover elkaar.

„Nee, dat is de eerste keer dat ik hem zie”, zei Tolja zachtjes.

„Nee, die ken ik helemaal niet”, zei Wolodja.

Stachowitsj herinnerde zich, dat Zemnoechof een meisje had dat in Nizjne Alexandrofka woonde en een paar dagen later stonden Zemnoechof, die al niet meer op zichzelf leek en Klawa, met haar wat loensende ogen, voor Meister Brückner en zij zei, nauwelijks hoorbaar:

„Nee, we zijn indertijd wel op dezelfde school geweest, maar van het begin van de oorlog heb ik hem niet meer gezien. Ik woon buiten....”

Zemnoechof zweeg.

De hele troep van het dorp Krasnodon was opgesloten in de dorpsgevangenis. Ljadskaja, die de groep had verraden, kon niet weten, wie welke rol in de organisatie had gespeeld, maar de politie legde de hand op het dagboek van Lyda Androsowa, waar iedere dag iets in stond over Kolja Soemskoi op wie zij verliefd was. Het was een heel onschuldig dagboek, maar er werden toch twee misdadige passages in gevonden.

„De 20ste December kwam vader om elf uur 's avonds van zijn werk en zei, dat wij naar buiten moesten gaan om de kanonnen te horen. Moeder en ik hoorden in de loop van vijf minuten twee schoten. Wat heerlijk en akelig tegelijk”.

„23, 24 December, Woensdag en Donderdag. Er komen nog steeds Roemenen voorbij, zij zijn al niet meer te tellen. De 24ste hebben twee Roemenen al ons eten gestolen. Tegen de avond zijn ze weggegaan. 's Nachts hebben de onzen gebombardeerd en strooibiljetten uitgegooid....”

Lyda Androsowa, een mooi meisje met een spits vossen-gezichtje, werd met geweerriemen geslagen: zij wilden haar laten vertellen, welke rol Soemskoi in de organisatie had gespeeld. Lyda Androsowa telde de slagen hardop, maar weigerde verder ook maar één woord te uiten.

Er is een grens van het mogelijke, zelfs voor de dierlijkste der beulen. Geen van de gearresteerde leden van De Jonge Garde erkende zijn lidmaatschap van de organisatie of verraadde

een kameraad. Deze standvastigheid van bijna honderd jongens en meisjes, kinderen haast, zonderde hen langzamerhand af van de onschuldig gearresteerden, hun ouders en andere nabestaanden. En om het zich wat gemakkelijker te maken, begonnen de Duitsers geleidelijk diegenen vrij te laten, die toevallig tezamen met de grote hoop waren gearresteerd en ook de familieleden, die als gijzelaars waren vastgehouden, stelden zij in vrijheid.

Zo kwamen de families van Kosjewoi, Tjoelenin, Aroetjoenjantz en anderen weer vrij. Ook Maria Andrejefna werd ontslagen. De kleine Loesja was één dag eerder vrijgekomen en pas toen zij thuis was, kon Maria Andrejefna er zich onder tranen van overtuigen, dat haar moederoor zich niet had vergist en dat haar jongste inderdaad in de gevangenis was geweest.

De familieleden van de gevangenen dromden van de vroege ochtend tot de late avond om de gevangenis-barak, grepen de in-en-uitlopende politieagenten en Duitse soldaten bij de mouw, vroegen hen een boodschap of een pakje over te willen brengen. Ze werden verjaagd en kwamen weer terug en steeds meer voorbijgangers — of alleen maar nieuwsgierigen — deden de menigte groeien. Vanachter de planken muren van de barak waren soms de wilde snikken van de gefolterden te horen en om dat geluid te overstemmen, lieten de Duitsers de hele dag door een gramfoon schetteren. Het was of de stad koorts had: er was geen mens, die in die dagen niet voor de gevangenis had gestaan. En Meister Brückner moest nolens-volens order geven de pakjes door te laten. Het bestaan dat die jonge mensen in deze beestachtigste der beestachtige Duitse gevangenschappen moesten leiden, ging geheel tegen de natuur in. Toch, toen zij daar zo ongeveer twee weken zaten, wenden zij ook aan dit gevangenisleven van helse folteringen en verhoren, maar ook van liefde, vriendschap en zelfs kleine vermaken.

„Wie wil er een beetje jam?“, vroeg Ljoebka, midden in de cel op de grond zittend en haar bundeltje losknopend. „De klungel, om mijn mondharmonica fijn te stampen! Wat doe ik hier zonder mijn mondharmonica?“

„Wacht maar, vandaag of morgen spelen ze harmonica op je rug. De muzikaliteit van jou slaan ze er nog wel uit“, zei Sjoera Doebrowina geërgerd.

„Dan ken jij Ljoebka niet. Dacht je, dat ik ga grienen of mijn

mond blijf houden als ze me slaan? Vloeken zal ik en schreeuwen, zo: „Ba-aa-ah.... Stommelingen! Waarom slaan jullie Ljoebka“, jammerde zij.

De meisjes begonnen te lachen.

„Toch is het waar, meisjes. Wat hebben wij eigenlijk te klagen, wie heeft het gemakkelijker dan wij? Voor onze ouders is het veel erger. Die weten niet eens wat er met ons gebeurt, de arme goeierds. En er staat ze nog veel meer te wachten“, zei Lilia Iwanichina.

Zij was aan veel gewend geraakt in de concentratiekampen, die Lilia met haar blonde haren en haar zachte, ronde gezicht. Zij klaagde nooit, hielp en verzorgde iedereen, zij was de goede fee van hun cel.

's Avonds werd Ljoebka voor het verhoor bij Meister Brückner geroepen. Dit moest wel een zeer bijzondere gelegenheid zijn: alle chefs van de gendarmerie en de politie waren aanwezig. Zij sloegen Ljoebka niet, waren zelfs vleierig-vriendelijk tegen haar.

Volledig beheerst, zonder echter te weten welke bewijzen er tegen haar bestonden, begon zij, haar gewoonte getrouw, een vrolijke flirtation en gaf daarbij te kennen, dat zij eenvoudig geen idee had van de reden waarom zij was gearresteerd. Zij maakten haar duidelijk, dat het zeer in haar voordeel zou zijn, als zij vertelde waar de geheime zender zich bevond en hoe de code luidde.

Zij raadden er maar naar, ze hadden geen enkel bewijs, maar ze twijfelden er niet aan, dat zij het bij het rechte eind hadden. Het was hen genoeg te weten dat Ljoebka lid was van de organisatie, om het doel van haar reizen en haar omgang met Duitse officieren te vermoeden. De Duitse contra-spionage had aanwijzingen, dat er een paar geheime zenders in het district aan het werk waren en dat kereltje, dat bij het verhoor van Ljoebka in Worosjilofgrad aanwezig was, was een van de jongens uit de kennissenkring van Borka Doebinski met wie zij samen de cursus had gevolgd. En dat kereltje had bevestigd, dat Ljoebka die geheime cursus had bezocht.

Zij zeiden Ljoebka, dat ze er maar eens over moest nadenken, of het niet beter was alles te bekennen en brachten haar weer naar de cel terug.

Haar moeder had haar een groot pak levensmiddelen gestuurd. Ljoebka zat op de grond, het pakket tussen haar knieën geklemd en haalde er nu eens een eitje en dan weer wat

biscuitjes uit, schudde haar lokken en zong voor zich heen:

Ljoeba, Ljoebesjka,
Ljoebesjka, Goloesjesjka
Hoe krijg ik toch dat buikje van jou vol?

Tot de politie-agent die haar het pakje had gebracht, zei ze:

„Zeg aan mammie, dat Ljoebka springlevend en gezond is en dat ze vraagt om een beetje borstsje....”. Ze draaide zich naar de meisjes om en schreeuwde:

„Vooruit kinders, aan tafel”.

Tenslotte kwam zij toch in handen van Fenbong, die haar tamelijk hard sloeg. Zij hield haar woord. Ze vloekte en schreeuwde zo hard, dat het niet alleen door de hele gevangenis, maar ook nog daar buiten te horen was.

„Klungel.... kale rotzak.... hondekrenge....”. Dat waren nog de vriendelijkste woorden waarmee zij Fenbong beloofde.

De tweede keer, toen Fenbong haar in tegenwoordigheid van Meister Brückner en Solikofski met de karwats van gevlochten koperdraad afranselde, kon zij, hoe hard zij zich ook op de lippen beet, haar tranen niet inhouden. Zij kwam in de cel terug en ging zwijgend ergens in een hoekje op haar buik liggen, met haar hoofd tussen haar armen opdat de anderen haar gezicht niet zouden zien.

Oelja ging, in een licht gebreid truitje, dat men haar van thuis had gestuurd, in een andere hoek van de cel zitten en vertelde de meisjes, die zich om haar heen schaarden, met geheimzinnig glanzende ogen „Het geheim van het klooster van de Heilige Magdalena”. Zij had de gewoonte aangenomen, haar vriendinnen iedere dag een deel van een boeiend verhaal te vertellen. „De Horzel”, „Het Huis van IJs” en „Koningin Margot” hadden zij al gehoord*). De deur stond open om de cel wat te laten luchten. De Russische politieagent zat op een krukje tegenover de deur en luisterde ook naar „Het geheim van het klooster”.

Ljoebka was weer wat van de pijn bekomen en ging, zonder veel aandacht naar Oelja's verhaal luisterend, rechtop zitten. In de hoek tegenover haar lag Maja Pegliwanowa, die nu al een paar dagen niet was opgestaan — Wyrikowa had verraden,

*) Zeer geliefde, klassieke Russische verhalen en sprookjes.

dat Maja indertijd secretaresse was geweest van de komso-
molafdeling op school en de Duitsers pijnigden haar nu nog
meer dan de anderen. Ljoebka zag Maja liggen en ze voelde
dat ze iets moest doen, ze wist nog niet wat, om de kokende
wraakzucht in haar hart een uitweg te verschaffen.

„Sasja.... Sasja“, riep ze zachtjes naar Bondarewa, die in
de kring om Oelja zat. „Wat zijn de jongens stil....“

„Ja....“

„Zouden ze hun neus op hun schoenen laten hangen?“

„Ze worden tenslotte nog harder geslagen dan wij“, zei Sasja
met een diepe zucht.

In Sasja Bondarewa, met haar hoekige, jongensachtige be-
wegingen en stem, hadden zich pas hier in de gevangenis een
paar zachte, vrouwelijke trekken ontwikkeld en het was of zij
zich ervoor schaamde dat die eerst zo laat aan het licht
traden.

„Vooruit, we zullen ze een beetje opvrolijken“, zei Ljoebka
levendig. „We gaan een caricatuur van ze tekenen“.

Vlug haalde zij een blaadje papier en een potlood — aan
de ene kant blauw en aan de andere kant rood — uit het
kussentje dat haar moeder haar had gestuurd. Toen gingen
zij op hun buik liggen, brachten hun gezichten vlak bij elkaar
en begonnen fluisterend te overleggen, hoe die caricatuur er
uit moest zien. Daarna tekenden zij, giegelend en elkaar het
potlood uit de hand trekkend, een heel mager, uitgemergeld
mannetje met zo een enorme neus, dat hij er helemaal krom
van stond en met die neus in de grond boorde. Zij maakten
het mannetje blauw, zijn gezicht bleef wit en zijn neus kleur-
den zij vuurrood. Daaronder schreven zij:

Zijt gij, oh schone knapen, door schrik of vrees bevangen,
Dat gij Uw lange neus tot op de grond laat hangen?

Oelja had haar vertelling beëindigd. De meisjes stonden
op, strekten hun knieën even en gingen toen naar hun eigen
hoekje terug. Een paar liepen naar Ljoebka en Sasja. De
caricatuur ging van hand tot hand.

„Wat een verborgen talenten!“, lachten zij.

„Hoe moeten we het ze geven?“

Ljoebka nam het papiertje en ging naar de deur.

„Davidof“, riep ze de agent bevelend toe, „geef de jongens
hun portret“.

Grimmig zei de agent:

„Hoe komen jullie aan potloden en papier, verdomme nog an toe? Ik zal het de chef zeggen, dan moet die de boel hier maar eens onderzoeken”.

Sjoerka Reiband liep juist door de gang en zag Ljoebka bij de deur staan.

„Nou, Ljoebka, gaan we gauw eens samen naar Worosjilofgrad?”, zei hij, wreed grinnikend.

„Met jou ga ik niet. Oh ja, toch wel, als je dit hier aan de jongens geeft, we hebben hun portret getekend”.

Reiband bekeek de caricatuur, een glimlach trok over zijn benige gezichtje en hij stak Davidof het blaadje toe.

„Ga het maar brengen, er steekt niets achter”, zei hij onverschillig en liep verder.

Davidof, die wist hoeveel invloed Reiband bij de chef had en die, als al zijn collega's, in een goed blaadje bij de tolk wenste te komen, opende zwijgend de deur van de jongenscel en gooide het papiertje naar binnen. De meisjes hoorden een hartelijk gelach opstijgen. Even later werd er tegen de muur geklopt.

„Dat verbeelden jullie je maar, dames. De bewoners van ons paleis maken het uitstekend.... Hier spreekt Wasja Bondaref. Groeten aan mijn zusje”.

Sasja nam een jampot, waarin haar moeder haar wat melk had gebracht, liep ermee naar de muur en klopte:

„Wasja, hoor je me”.

Toen zette ze de pot met de bodem tegen de muur en met haar lippen aan de rand, hief zij het geliefde lied van haar broer aan, „Soeliko”.

Maar nauwelijks had zij een paar maten gezongen of de woorden van het lied werden tot zulk een martelende herinnering aan vroeger, dat haar stem het begaf. Lilia ging naar haar toe en zei, haar over de hand strijkend, met haar lieve rustige stem:

„Huil maar niet. Stil nou maar....”

„Ik kan mezelf wel slaan, als dat zoute water uit mijn ogen loopt”, lachte Sasja nerveus.

„Stachowitsj!”, schreeuwde de hese stem van Solikofski door de gang.

„Het begint weer....”, zei Oelja.

De agent gooide de deur dicht en draaide de sleutel om.

„We kunnen maar beter niet luisteren”, zei Lilia. „Oeletsjka,

je kent mijn grote liefde toch, de Demon? Draag het nog eens voor, wil je, net als vroeger".

Wat is der mensen vreugd en pijn?

begon Oelja, haar handen heffend.

Die komt, die gaat. Na alle schijn
Zal 't vonnis straks gerechtig zijn.
De hel zelfs wordt haar vloek ontnomen.
Slechts ik kan, onverlosbaar, mijn
Noodlot ter wereld niet ontkomen.
't Leed vreet mij aan met adderenbeet!
Geen graf, waarin ik het vergeet!
De 'eeuwige vlam die in mij woedt
Zengt mij, maar doodt niet met haar gloed.
Zo huilt mijn hunk'ring, wreed-afhankelijk,
Uit open graven, onvergankelijk.

Hoe trilden de harten van de meisjes met die woorden meel! Het was alsof men hen zeide: dit gaat over jullie, over jullie nog niet geboren hartstochten en jullie vervlogen hoop.

Oelja droeg ook de strophes voor, waarin de engel de zondige ziel van Tamara met zich meevoert. Tonia Iwanichina zei: „Zien jullie wel, de engel heeft haar toch nog gered. Wat is dat mooi".

„Nee", zei Oelja, met in haar ogen nog steeds de heftige uitdrukking waarmee zij het gedicht had opgezegd. „Nee, ik zou met de demon zijn meegegaan.... denk toch eens aan, hij stond op tegen God zelf!"

„Nooit! Niemand kan ons volk breken", zei Ljoebka plotseling met hartstochtelijk fonkelende ogen. „Bestaat er soms een tweede volk als het onze? Wiens ziel is zo groot, wie kan zoveel verdragen....? Wij gaan misschien ten onder, maar daar ben ik niet bang voor", zei zij met een kracht, die haar hele lichaam trillen deed. „Maar ik zou liever blijven leven. Ik zou liever nog met hún willen afrekenen, met die daar! En zingen! Er moeten de laatste tijd vele goede liederen gezongen zijn aan de overkant, bij de onzen. Stel het je eens voor, zes maanden leven we nu onder de Duitsers alsof we in een graf zitten: geen liederen, geen gelach, alleen maar gekerm, bloed, tranen".

„Laat die moffen naar de bliksem lopen, wij gaan zingen, nu!”, riep Sasja Bondarewa en met een grote zwaai van haar slanke, gebruinde arm, hief zij aan:

Over heuvels en door dalen
Trok de Rode Vrijschaar voort*)

Meezingend schaarden de meisjes zich om Sasja en eensgezind zongen zij zo luid, dat het lied tot in de verste hoeken van de gevangenis doordrong. De meisjes hoorden, hoe de jongensstemmen in de belendende cel zich bij de hunne voegden.

Krakend vloog de celdeur open en de agent siste kwaad, en angstig:

„Zijn jullie gek geworden? Hou je smoelen, zeg ik je!”

Deze roem zal nimmer tanen,
Deze roem trotseert de tijd.
Door de Amoer-partisanen
Werd Siberië bevrijd.

De agent smakte de deur weer dicht en rende weg.

Even later klonken de zware stappen over de gang. Groot, met zijn laag hangende, bolle buik, de donkere zakken onder zijn ogen scherp afstekend tegen het vale geel van zijn gezicht, zijn dikke hals in plooiën over de kraag van zijn tuniek, stond Meister Brückner in de deuropening. Een brandende sigaar trilde in zijn hand.

„Platz nehmen. Ruhe!”, barstte hij los met zulk een scherp, oorverdovend geluid, dat het leek of hij een pistool afschoot.

Rood als 't bloed van onze wonden
Is het vaandel dat ons leidt....”

zongen de meisjes.

Gendarmes en agenten stormden de cel in. In de cel van de jongens werd gevochten. De meisjes weken naar de muren terug.

Hard en koud voor zich uitstarend, met haar hakken de maat van het lied roffelend, ging Ljoebka, de enige die nog midden in de cel was blijven staan, recht op Brückner toe.

*) Wolodja parodeert het lied uit de film: „Zigeunerkamp”. N. v. d. V.

„Ha, jij pesthoer!“, schreeuwde Brückner hijgend. Hij stak zijn zware klauw uit, wrong Ljoebka's arm naar achteren en sleurde haar de gang op.

Razend van drift boog zij haar hoofd naar voren en begroef haar tanden in die grote hand met de gele huid-vierkantjes.

„Verdammt noch mal“, brulde Brückner en sloeg haar met zijn vrije vuist op het hoofd. Maar ze liet niet los.

Met moeite bevrijdden de soldaten hun chef en zeulden haar de gang door, daarbij geholpen door Meister Brückner zelf, die zijn ene hand door de lucht zwaaide om wat verkoeling te zoeken.

Terwijl drie soldaten haar vasthielden, striemden Meister Brückner en onderofficier Fenbong haar met de koperen karwatsen over de nauwelijks gedroogde wonden van de vorige mishandeling. Ljoebka beet haar lippen stuk en zweeg. Plotse-ling hoorde zij ergens, heel hoog boven de gevangenis, het geronk van een motor. Zij herkende dat geluid en haar hart zwol van triomf.

„Sla maar, hondekrenge, sla maar! Die stem daar boven kunnen jullie toch niet smoren!“

Het gebulder van het dalende vliegtuig vervulde nu de hele gevangenis. Brückner en Fenbong staakten hun beulswerk. Iemand draaide vlug het licht uit. De soldaten lieten Ljoebka los.

„Ha, lafbekken, schurken! Jullie uur is geslagen, miskramen van miskramen!“, gilde Ljoebka, terwijl zij, niet meer in staat zich op de bebloede brits om te keren, woedend met haar benen door de lucht trappelde.

De golvende luchtstoten van een explosie deden de muren trillen. Het vliegtuig bombardeerde de stad.

Van die dag dateerde de grote ommekeer in het gevangenisleven der jongens en meisjes van De Jonge Garde. Van nu af aan verborgen zij hun lidmaatschap van de organisatie niet meer en voerden een openlijke strijd tegen hun beulen. Zij scholden hen uit, bespotten hen, zongen hun revolutionaire liederen, dansten en hieven een oorverdovend geschreeuw aan als iemand uit hun cel werd weggehaald om verhoord te worden.

En de folteringen die zij nu te verduren kregen, waren folteringen zoals een mens zich die niet voor kan stellen, zoals die niet denkbaar zijn voor wie een menselijk verstand en geweten heeft.

L.

Oleg, die het best op de hoogte was van de bewegingen aan het front, leidde hun groepje bijna recht naar het Noorden, om daarna ergens in de buurt van Goendorofskaja de dichtgevroren Noordelijke Donetz over te steken en dan de nederzetting Gloebokaja aan de spoorweg Woronezj — Rostof te bereiken.

Zij liepen de hele nacht door. De gedachten aan hun ouders en kameraden lieten hen geen moment met rust. Zij zwegen bijna de gehele dag.

Tegen de ochtend staken zij, na Goendorofskaja links te hebben laten liggen, ongehinderd de Donetz over en liepen langs de goed bestrate heerweg die langs het oude grintpad liep, in de richting van het dorpje Doebowoi, ondertussen de steppe afzoekend naar een huisje, waar zij zich wat konden warmen en ontbijten.

Er was bijna geen wind, de zon kwam op en begon hen te verwarmen. De steppe met zijn ravijnen en heuvels glansde in een zuiver wit. De weg begon te ontdooien, langs de berm kwamen de randen van een greppel boven de sneeuw uit en het rook naar dampende aarde.

Zowel langs de weg als door de dorpen die zij vanaf de heuvels konden overzien, bewogen zich hier en daar Duitse troepen in hun richting — geïsoleerde overblijfselen van infanterieregimenten, artillerie-afdelingen, civiele diensten en etappetroepen die niet in de grote ring van Stalingrad waren opgesloten en later in de gevechten aan de Don en bij Morozofskaja waren verslagen. Dat waren al geen Roemenen meer, dat waren Duitsers, die hier terugtrokken. Maar dan Duitsers, die niet in het minst meer geleken op de branie's, die vijf en een halve maand geleden in duizenden vrachtwagens in omgekeerde richting door diezelfde steppe reden. Hun kapotjassen waren gescheurd en versleten, ze hadden hun

hoofden en benen met oude lappen omwonden om het wat warmer te hebben, ze waren in weken niet geschoren en hun handen en gezichten waren zo smerig, of ze zojuist uit een schoorsteen waren gekropen.

Een keer kruisten zij de weg van een groepje Italiaanse soldaten, die Westwaarts door een dorpje trok. De meesten waren al ongewapend, een paar echter, die nog een geweer hadden, hadden hun wapens als een wandelstok over hun schouder gelegd, met de grendel naar boven. Een officier met een licht-gebloemd overgooiertje over zijn schouders en een kinderrijbroek, waaronder zijn scheefgezakte bontpet nog net even te zien was, om zijn hoofd gewikkeld, reed op een ongezadelde muilezel midden tussen zijn soldaten en liet zijn in reusachtige laarzen gestoken benen over de weg slieren. Hij was tot een zo koddig symbool geworden, deze zoon van Zuidelijke landen, die daar met de bevroren snotpegels onder zijn neus door de Russische sneeuw ploeterde, dat zij in lachen uitbarstten.

Er zwierven hier vrij veel burgers die door de oorlog uit hun woonplaatsen waren verjaagd, over de weg en niemand lette op de twee jongens en drie meisjes, die daar met hun plunjezakken op de schouders langs de besneeuwde weg liepen.

Dit alles bracht hun stemming weer wat op peil. Met de roekeloze vermetelheid van de jeugd, die zich nooit een werkelijke voorstelling kan maken van dreigende gevaren, zagen zij zichzelf al drijven aan de andere kant van het front.

Nina's zware lokken vielen vanonder de oorkleppen van haar bontmuts over de kraag van haar warme mantel en haar gezichtje was rood en blozend van de lange mars. Oleg moest voortdurend naar haar kijken en als hun ogen elkaar ontmoetten, glimlachten zij even. En Serjozjka en Walja raakten ergens zowaar in een sneeuwballengevecht gewikkeld en lieten in een wilde ren de anderen ver achter zich. Olja, de oudste van het troepje, geheel in het zwart gekleed, rustig en zwijgzaam, voelde zich tegenover die twee paartjes als een mild-toegevend moedertje.

Zij bleven ongeveer vier en twintig uur in de nederzetting Doebowoi waar zij langzaam maar zeker hun licht opstaken over de toestand aan het front. Een jonge man zonder armen,

waarschijnlijk een van de ingesloten rode soldaten die zich hier hadden gevestigd, raadde hen aan, wat meer naar het Noorden te gaan, naar het dorpje Djatsjkino.

In dit dorp en de omliggende nederzettingen zwierven zij een paar dagen rond tussen de in grote verwarring geraakte Duitse etappe-troepen en de inwoners die zich in hun kelders verborgen hielden. Zij waren nu in de onmiddellijke nabijheid van het front. Zonder ophouden bulderden de kanonnen en 's nachts zagen zij de bliksemschichten uit de vuurmonden opflitsen. De luchtmacht bombardeerde de Duitse verbindingswegen en het was duidelijk, dat het front onder de enorme druk van de sowjet-troepen op instorten stond — alles wat Duits was zette zich in beweging en stroomde naar het Westen.

Iedere voorbijgaande soldaat keek hen nu met argwanende blikken aan en de dorpsbewoners, die niet wisten, wie zij voor zich hadden, durfden hen niet in huis te nemen. Het was niet alleen gevaarlijk om met vijf man tegelijk door de frontlinie te sluipen, het was al niet eens veilig meer, hier in de buurt te blijven rondzwerven. In een van de nederzettingen trok hun gastvrouw, die hen al met tegenzin had ontvangen, midden in de nacht haar kleren aan en ging de deur uit. Oleg, die niet sliep, wekte zijn vrienden. Zij verlieten zo snel mogelijk het dorp en liepen de steppe weer in. Zij sliepen nog half, de wind, die de vorige dag was komen opzetten, geselde hen met ijzige striemen en zij hadden geen plaats waar zij wat beschutting konden zoeken. Nog nooit hadden ze zich zó hulpeloos en verlaten gevoeld.

Toen begon Olja, de oudste van hun troepje, te spreken:

„Jullie moeten niet kwaad worden om wat ik zeg“, zo begon zij, zonder hen aan te zien en haar gezicht met haar arm tegen de wind beschermend. „Maar we moeten niet met zo een grote groep door het front gaan. Voor vrouwen en meisjes is het waarschijnlijk heel moeilijk om aan de andere kant te komen....“. Ze keek naar Oleg en Serjozjka en verwachtte een paar tegenwerpingen, maar zij zwegen, want wat zij zei was waar. „Wij meisjes moeten de jongens vrij laten“, vervolgde zij streng. Nina en Walja begrepen dat dat tot hen werd gezegd. „Nina zal misschien tegenspreken. Maar je moeder heeft gezegd, dat ik voor jou moest zorgen en we gaan naar het dorp Fokina, waar een schoolvriendin van me

woont, die ons in huis zal nemen. Daar zullen we wachten tot het front ons bereikt heeft".

Oleg wist eerst niet wat te zeggen, Serjozjka en Walja zwegen.

„Waarom zou ik tegenspreken? Nee, ik stribbel niet tegen", zei Nina bijna huilend.

Zo bleven zij met hun vijven nog even bij elkaar staan, terneergeslagen en aarzelend de beslissende stap te nemen. Toen zei Oleg:

„Olja heeft gelijk. Waarom moeten we de meisjes dat risico laten lopen, als er een gemakkelijker uitweg te vinden is? En voor ons zou het inderdaad ook beter zijn. G-gaan jullie m-maar", besloot hij, plotseling weer stotterend en hij omhelsde Olja en kuste haar.

Daarna ging hij naar Nina en de anderen draaiden zich even om. Heftig sloeg Nina haar armen om zijn hals en bedekte zijn gezicht met kussen. Hij nam haar in zijn armen en kuste haar op de mond.

„W-weet je nog, h-hoe ik een keer b-bij je was en aldoor vroeg of ik je een z-zoen mocht geven op je wang? Weet je nog wat ik z-zei? A-alleen maar op je wang, begrijp je, alleen maar op je wang.... T-toen begonnen we elkaar te zoenen, w-weet je nog?", fluisterde hij met een kinderlijke, gelukkige uitdrukking in zijn ogen.

„Ik weet het nog. Ik herinner me alles. Ik herinner me meer dan je denkt.... Ik zal altijd aan je blijven denken. Ik zal op je wachten", zuchtte ze bij zijn oor.

Hij kuste haar weer en maakte zich toen uit haar armen los.

Terwijl zij wegliepen, riepen Olja en Nina nog een paar keer een groet, toen waren zij opeens niet meer te zien en niet meer te horen, was er alleen nog maar de wind die over de vlakte gierde.

„En jullie?", vroeg Oleg aan Walja en Serjozjka.

„Wij willen het nog eens samen proberen", zei Serjozjka alsof hij zich voor iets verontschuldigde. „We willen, evenwijdig met het front, wat dichterbij Gloebokaja zien te komen en daar vinden we misschien een gaatje. En jij?"

„Ik ga het hier nog eens proberen. Hier ken ik tenminste de omgeving al", zei Oleg.

Weer hing er een drukkend zwijgen.

„Lieve vriend, je hoeft je nergens voor te schamen, laat

je hoofd niet zo hangen. Kom!", zei Oleg, begrijpend wat er in Serjozjka omging.

Walja omhelsde Oleg met een korte, heftige beweging. Serjozjka echter, die niet van tederheden hield, drukte Oleg de hand en gaf hem even een licht klapje op zijn schouder. Toen liep hij, zonder nog eens om te kijken, weg en Walja ging hem achterna.

Dat was de 7de Januari.

Maar ook met hun tweeën konden zij niet door het front komen. Zij zwierven van dorp tot dorp en kwamen zo bij Kamensk. Zij gaven zich uit voor broer en zuster, die tijdens de gevechten bij hun woonplaats aan de midden-Donetz van hun familie waren gescheiden. En de mensen hadden medelijden met hen en lieten hen ergens in een koude schuur slapen en in hun slaap omhelsden zij elkaar als een broer en zuster in bittere nood. 's Ochtends stonden zij weer op en gingen verder. Walja wilde op een willekeurig punt proberen naar de andere kant te sluipen, maar Serjozjka bleef met beide benen op de grond staan en wilde nog geen enkele poging wagen.

Tenslotte begreep zij, dat Serjozjka niets zou ondernemen om aan de andere kant te komen zolang zij bij hem was: hijzelf kon wel door die linies komen, maar hij maakte zich zorgen om haar. Toen zei ze:

„Maar ik kan toch ergens in het een of andere dorp onderduiken en wachten tot de onzen er zijn....?“

Doch ook daar wilde hij niet van horen.

Toch kreeg zij hem zo ver. In alles wat zij samen deden, was hij altijd de leider geweest en zij de trouwe volgeling. Maar in persoonlijke aangelegenheden had zij altijd de overhand en hij merkte zelf niet, hoezeer hij aan haar leiband liep. Zo zei ze hem nu, dat hij bij het Rode Leger kon komen en daar vertellen, dat de kameraden in Krasnodon in levensgevaar verkeerden en dan kon hij samen met het Rode Leger de jongens gaan redden en tegelijkertijd haar komen bevrijden.

„Ik zal ergens in de buurt op je blijven wachten“, zei zij.

Doodmoe viel zij 's avonds in slaap en toen ze nog voor het ochtendgloren ontwaakte, was Serjozjka weg: hij had haar niet wakker willen maken om afscheid te nemen.

En zij bleef alleen.

Haar hele leven zal Elena Nikolajefna zich die koude

vriesnacht herinneren, die nacht van de 11e op de 12e Januari. De hele familie sliep al, toen er zachtjes op het venster aan de straatkant werd geklopt. Elena Nikolajefna hoorde dat klopje direct en begreep onmiddellijk wie er was.

Uitgeput viel Oleg op een stoel neer, zijn wangen waren half bevroren en hij was te moe om zijn muts af te zetten. Iedereen werd wakker. Baboesjka stak het oliepitje aan en zette het onder de tafel, zodat het licht van buitenaf niet zichtbaar zou zijn: een paar keer per dag kregen zij bezoek van de politie. Zo zat hij daar op zijn stoel, met dat lichtschijnsel aan zijn voeten. Zijn muts was helemaal beïjzeld, de huid op zijn jukbeenderen was vlekkerig zwart. Hij was erg mager geworden.

Hij had een paar maal geprobeerd door het front te komen, maar hij wist niets van de moderne vuursystemen, noch van de posities van vriend of vijand en hij was te groot en te donker gekleed om onopgemerkt over het sneeuwdek te kruipen. De gedachte aan zijn kameraden in de stad vervolgde hem voortdurend. Tenslotte had hij er zichzelf van overtuigd, dat hij, nu er al zo veel tijd was verstreken, wel weer ongemerkt naar de stad terug kon keren.

„Wat hebben jullie van Zemnoechof gehoord?“, vroeg hij.

„Aldoor hetzelfde“, antwoordde zijn moeder, zijn blik ontwijkend.

Zij nam hem zijn muts af en hielp hem uit zijn jas. Ze durfde geen vuur aan te maken, om tenminste een kopje thee voor hem te warmen. Zelfs zo, met dat pitje onder de tafel, keken zij aldoor angstig rond, bang dat ze hem ieder ogenblik konden komen halen.

„Hoe is het met Oelja?“, vroeg hij.

Allen zwegen.

„Ze hebben haar gearresteerd“, zei de moeder zachtjes.

„En Ljoeba?“

„Ook“.

Hij werd spierwit en vroeg na een kort zwijgen:

„En in het dorp Krasnodon?“

Deze langzame foltering was te wreed en oom Kolja zei:

„Je kunt beter opnoemen, wie er nog vrij zijn“.

Hij liet zijn hoofd zakken en vroeg verder niets meer.

Na een korte beraadslaging besloten zij, hem vannacht nog naar het dorp te brengen, waar de familie van Marina woonde. Oom Kolja zou hem begeleiden.

Zij liepen langs de weg naar Rowenki, door de verlaten steppe, die zich onder het zachte, blauwige licht van de sterren oneindig ver uitstreckte.

Hoewel hij, na zoveel omzwervingen, zoveel dagen en nachten zonder eten en zonder dak boven zijn hoofd, nog geen uur rust had gehad, ondanks alles wat hij thuis had gehoord, had Oleg vrijwel niets van zijn zelfbeheersing verloren en onderweg vroeg hij naar alle details van de ondergang van De Jonge Garde en hij vertelde oom Kolja ook van zijn eigen tegenslagen.

Zij merkten niet, hoe de lange flauwe helling van de weg eindigde en toen zij op het hoogste punt stonden, daalden zij de steile helling van een heuvel af, ongeveer vijfhonderd meter van de rand van een groot dorp, dat als een donkere vlek in de besneeuwde steppe lag.

„Als we door het dorp gaan, stinken we erin. We moeten er omheen”, zei oom Kolja.

Zij gingen van de weg en liepen, steeds die vijfhonderd meter afstand houdend, links om het dorp heen. Alleen waar de sneeuw op een hoop was gewaaid, was het lopen moeilijk.

Zij wilden juist een van de zijwegen naar het dorp oversteken, toen van achter een huis een paar grijze gestalten over de vlakte renden en hen de weg afsneden. De gestalten kwamen op hen toe en schreeuwden met harde, grove stemmen iets in het Duits.

Zonder een woord te uiten, holden oom Kolja en Oleg langs de weg terug. Oleg voelde, dat hij geen kracht meer had om zo te rennen en merkte dat ze hem al inhaalden. Hij zette alles op alles, maar hij struikelde over een bevroren klomp sneeuw en viel op de grond. Zij wierpen zich op hem en bogen zijn armen naar achteren. Twee man jaagden oom Kolja nog achterna en schoten hun revolvers op hem leeg. Na enige tijd kwamen zij terug, vloekend en lachend, dat ze hem net hadden gemist. Oleg werd naar een groot huis gebracht, waar vroeger waarschijnlijk de dorpssovjet had gezeteld en nu het bureau van de burgemeester was. Een paar gendarmes lagen op een hoop stro te slapen. Op de tafel stond een veldtelefoon in een leren foudraal. Oleg begreep, dat zij precies op de gendarmeriepost waren afgelopen.

Een korporaal draaide de pit van de olielamp wat hoger en begon kwaad schreeuwend Oleg te fouilleren. Toen hij niets

verdachts vond, rukte hij Oleg zijn jas van het lijf en begon die met de platte, brede toppen van zijn dikke vingers handig en methodisch centimeter voor centimeter af te tasten.

Zo kropen die vingers tot aan het dunne karton van de lidmaatschapskaarten en Oleg begreep, dat hij het spel had verloren. Met zijn ene hand de op tafel uitgespreide kaarten bedekkend, sprak de korporaal afgebroken en schor door de telefoon. Toen legde hij de hoorn weer neer en zei iets tegen de soldaat met wie hij Oleg had aangehouden.

Pas de volgende nacht werd Oleg, begeleid door de korporaal en de soldaat, op een slee naar de gendarmeriepost in Rowenki gebracht en daar in handen gegeven van de wachtdoende gendarme.

Hij zat alleen in een cel, in volledige duisternis, zijn handen om zijn knieën gevouwen. Als men zijn gezicht had kunnen zien, had men daarop een uitdrukking van strenge rust gelezen. Hij had aan Nina gedacht, aan zijn moeder en aan het stomme toeval waardoor hij in de val was gelopen — daar had hij allemaal tijd genoeg voor gehad, toen hij nog in het bureau van de burgemeester zat. Dit alles lag nu reeds ver achter hem. Hij vroeg zich ook niet af, wat hem te wachten stond, hij wist het al. Hij was rustig en streng, omdat hij bezig was de balans op te maken van zijn korte leven.

„Goed, ik ben pas zestien, maar het is niet mijn schuld, dat ik maar zo kort heb geleefd.... Waar kan ik nu nog bevreesd voor zijn? De dood? Martelingen? Dat kan ik allemaal uithouden.... Natuurlijk, ik zou wel graag zo willen sterven, dat mijn herinnering in de harten van de mensen blijft voortleven, maar ik kan ook sterven zonder dat de wereld het weet.... Tenslotte sterven er op het ogenblik miljoenen mensen, net als ik, in hun volle kracht en met een grote liefde voor het leven. Wat heb ik mezelf te verwijten? Ik heb niet gelogen en ik heb het mezelf niet gemakkelijk gemaakt. Ik ben soms wat luchthartig geweest, wat zwak misschien, een beetje te goed van vertrouwen.... Ons vlindertje Olezjka! Dat is niet zo een grote zonde als je zestien bent. Ik heb niet eens al het geluk dat me gegeven was, tot de laatste druppel geproefd. Toch ben ik gelukkig! Ik ben gelukkig, omdat ik me niet als een worm over de grond gekronkeld heb, ik heb gevochten. Moeder zei altijd „mijn adelaar” tegen me.... Ik zal haar geloof en het vertrouwen van mijn kameraden niet beschamen. Ik hoop, dat ik net zo zuiver zal sterven als

ik geleefd heb — ik mag dit nu zonder valse bescheidenheid tegen mezelf zeggen.... Je zult waardig sterven, vlindertje Olezjka...."

Zijn gezicht ontspande zich, hij ging op de glad bevroren vloer liggen, schoof zijn mits onder zijn hoofd en viel in een vaste slaap.

Hij opende zijn ogen en voelde dat er iemand naar hem keek. Het was ochtend.

Bijna de gehele deuropening vullend, stond een zwaargebouwde, oude man in een lange kozakkenjas voor hem. Hij had een Poolse pet op, die nauwelijks op zijn grote, rossige hoofd paste, zijn neus was blauwig rood, zijn gezicht met grote roestkleurige sproeten bedekt en zijn waterige ogen waren die van een krankzinnige.

Oleg ging rechtop zitten en keek hem vol verwondering aan.

„Hoe zou die Kosjewoi eruit zien, heb ik me afgevraagd. En zo ziet hij er dus uit.... Schoft, vuile hond! Jammer dat je bij de Gestapo terecht komt! Bij mij zou je het beter gehad hebben. Ik sla alleen maar in uitzonderingsgevallen. Zo zie je er dus uit! Je bent zo beroemd als Doebrowski*). Je hebt zeker Poesjkin gelezen, hè, adder? Jammer dat ik je niet krijg". De oude boog zich over Oleg heen, kneep een van zijn tranende ogen dicht en fluisterde, hem zijn drankadem in het gezicht blazend:

„Weet je waarom ik zo vroeg ben?" Zijn knipoogje was nu heel vertrouwelijk en intiem. „Vandaag stuur ik weer een stelletje naar boven...." Met een vaag gebaar van zijn gezwollen vingers wees hij naar de hemel. „Ik ben met de kapper gekomen, om ze te scheren. Ik laat ze altijd scheren als het zover is".

Hij ging overeind staan, schraapte zijn keel, hief zijn dikke wijsvinger op en zei: „Cultuur gaat mij boven alles. En jij gaat met de Gestapo wandelen. Ik benijd je niks. Au revoir". Hij bracht zijn gezwollen oude-mannenhand naar de klep van zijn pet en liep weg. Iemand smakte de celdeur achter hem dicht.

Toen Oleg naar een grotere cel werd overgebracht, waar een aantal hem geheel onbekende mensen uit verafgelegen

*) De ontgoochelde, verbitterde held van Lermotof's „Een held van onze tijd". N. v. d. V.

plaatsen zaten, vernam hij, dat die oude man de chef van de politie in Rowenki was, Orlof, een gewezen officier van Denikin*) en een vreselijke beul en bloedhond.

Een paar uur later werd hij verhoord. In de kamer waren slechts Duitsers aanwezig — ook de tolk was een Duitse korporaal.

Een groot aantal Duitse gendarmerie-officiëren vulden het kabinet. Allen zagen hem met openlijke nieuwsgierigheid en verwondering aan en sommigen keken hem zelfs aan met de uitdrukking, waarmee men belangrijke personen beziet. In zijn nog vaak kinderlijke verbeelding, had hij niet kunnen vermoeden, hoe wijd de faam van De Jonge Garde was verbreid en hoezeer hij zelf door de mededelingen van Stachowitsj en de moeite die men had gehad hem te vangen, tot een legendarische figuur was geworden. Het verhoor werd geleid door een Duitser, die zo glad en lenig was als een aal. Het was, alsof hij geen beenderen in zijn lichaam had. De afschuwelijke, blauwrode kringen, die vanuit de hoeken van zijn bijna zwarte oogleden over de jukbeenderen naar zijn lijk-kleurige wangen liepen, gaven hem het aanschijn van een bovennatuurlijk wezen — zulk een monster kan alleen maar in een nachtmerrie opdoemen.

Op de eis, alle geheimen van De Jonge Garde uit te leveren en de namen te noemen van alle leden en medeplichtigen, antwoordde Oleg:

„Ik alleen heb De Jonge Garde geleid en ik alleen ben verantwoordelijk voor wat de leden op mijn bevel hebben gedaan. Ik zou de werkzaamheden van De Jonge Garde bekend kunnen maken, als ik door een openbare rechtbank veroordeeld zou worden. Maar het brengt de organisatie geen enkel nut, die staat van dienst op te sommen voor lieden die onschuldigen vermoorden....” Hij zweeg even en liet zijn rustige blik over de officieren waren.... „en die in wezen zelf reeds lijken zijn”.

De Duitser die inderdaad op een lijk leek, stelde hem toch nog een vraag.

„Dit zijn mijn woorden, het zijn de laatste”, zei Oleg en sloot zijn ogen.

Toen werd Oleg in de Gestapo-gevangenis geworpen en

*) Denikin: een der meest beruchte Witte generaals die tegen de sovjet-macht huishielden. N. v. d. V.

begon voor hem dat afschuwelijke, ondragelijke leven, waarover een mens die een ziel heeft, niet schrijven kan.

Maar Oleg hield dit leven uit tot het einde van de maand en zij vermoordden hem niet, omdat zij wachtten op de veldcommandant, generaal-majoor Klär, die persoonlijk de aanvoerders van De Jonge Garde wilde ondervragen en beslissen over hun lot.

LI.

Van drie punten, als uit de hoeken van een driehoek, bestreken de mitrailleurs het dal tussen de twee heuvels, dat er uitzag als het zadel van een kameel. De kogels kletsten in de natte pap van sneeuw en modder en maakten in hun vlucht een dof-gierend geluid: „ioe-oe”. Maar Serjozjka was al aan de andere kant. Sterke handen trokken hem bij zijn armen een loopgraaf in.

„Schaam je je niet?!”, zei een kleine sergeant met grote ogen in het zuiverste Koerske dialect. „Wat zijn dat voor manieren? Een Russische jongen die zoiets doet.... Hebben ze je omgekocht?”

„Nee, nee, ik ben een echte Rus, je kunt me vertrouwen”, zei Serjozjka, zenuwachtig lachend. „Mijn papieren zitten in m'n jekker genaaid. Breng me naar een officier. Ik heb een belangrijke mededeling”.

De stafchef en Serjozjka stonden, in het enige onbeschadigde huis van de nederzetting, tegenover de commandant. Dit was de commandopost van de divisie, hier kwamen geen troepen voorbij en hier mochten geen auto's rijden. In dit dorpje was het heel stil, afgezien dan van de voortdurend door de heuvels rollende, veelstemmige echo's van de veldslag.

„Ik ga niet alleen op die papieren af, maar ook op wat hij zegt. Dat jong weet en kent alles: de omgeving, de posities van het zware geschut, zelfs de vuurpunten in de quadraten 27, 28, 17....” De stafchef noemde nog een paar getallen. „Veel van zijn gegevens komen overeen met de onze en op

een paar punten zijn zijn inlichtingen precieser dan die van onze eigen verkenner. A propos, de oevers zijn versterkt, denkt U eraan?", zei de stafchef, een jonge man met gekruld haar en drie ordelintjes in zijn knoopsgat. Af en toe kneep hij zijn ogen dicht en zoog dan de lucht door één mondhoek naar binnen: hij had kiespijn.

De divisie-commandant bekeek, weinig geïnteresseerd, Serjozjka's ledenkaart van de komsomol en de met de hand geschreven verklaring waarop een primitief stempel en de handtekeningen „Toerkenitsj — commandant" en „Kasjoek — commissaris" moesten bewijzen, dat Sergei Tjoelenin lid was van de staf der ondergrondse organisatie De Jonge Garde te Krasnodon. Hij liet zijn blik nog even over de kaart en die verklaring glijden en gaf toen beiden aan Serjozjka terug. Toen bekeek hij Serjozjka ongegeneerd van het hoofd tot de voeten.

„Zo....", zei hij.

De stafchef kneep zijn ogen weer dicht van de pijn, zoog door zijn ene mondhoek wat lucht naar binnen en zei:

„Hij heeft een belangrijke boodschap, die hij alleen aan U wil vertellen".

En Serjozjka vertelde hun van De Jonge Garde en gaf als zijn mening te kennen, dat de divisie absoluut zijn gearresteerde kameraden te hulp moest snellen.

Toen hij Serjozjka tot in details het plan voor de opmars naar Krasnodon hoorde uitleggen, glimlachte de stafchef even, maar op hetzelfde ogenblik kermde hij zachtjes en bracht zijn hand naar zijn wang. De commandant glimlachte echter niet. Hij scheen die opmars naar Krasnodon niet zo onmogelijk te vinden, of misschien had hij helemaal niet gelet op wat Serjozjka vertelde.

„Ken je Kamensk?", vroeg hij.

„De Zuidkant en de Zuidelijke omstreken. Ik kom er net vandaan...."

„Fedorenko!", riep de commandant met een stem, die ergens wat kopjes en schoteltjes deed rinkelen.

Behalve zij drieën was er niemand in de kamer, maar op het moment zelve, dat de commandant hem had geroepen, stond Fedorenko, alsof hij uit de lucht was komen vallen, voor hem en klapte zo vrolijk met zijn hakken, dat hun aller stemming er van opfleurde.

„Present".

„Schoenen voor die knaap — één. Een hoop te eten — twee. Ergens laten slapen waar het warm is, tot ik hem roep — drie”.

„Schoenen, hoop eten, slapen tot U roept”.

„In de warmte....” Vermanend hief de commandant zijn vinger op. „Hoe staat het met het bad?”

„Komt in orde, kameraad generaal”.

„Dank je”.

Sergeant Fedorenko legde zijn hand vriendschappelijk om Serjozjka's schouder en liep het huisje met hem uit.

„Tonnetje-rond komt”, glimlachte de commandant.

„Oh, ja?”, zei de stafchef met een blijde glans in zijn ogen en zijn kiespijn even vergetend.

„Dan moeten we maar weer naar de loopgraven verhuizen. Geef bevel, dat ze allemaal in de grond kruipen en de boel verwarmen, want anders krijgen we weer wat van ons Tonnetje-rond te horen”, zei de divisie-commandant met een vrolijk glimlachje.

Op dat ogenblik was Tonnetje-rond nog in diepe slaap verzonken.

Hij sliep op zijn commandopost, die niet gevestigd was in een huis of in een ander bewoonbaar bouwsel, maar in een uitgegraven schuilplaats midden in het bos. Hoewel zijn leger zeer snel optrok, hield Tonnetje-rond zijn principe hoog en liet overal voor zichzelf en de hele staf een overdekte loopgraaf bouwen. Dat principe had hij aangenomen nadat in de eerste dagen van de oorlog vele hooggeplaatste officieren, zijn kameraden, door de vijandelijke luchtmacht waren gedood: het was hun teveel moeite geweest, onderkomens te graven.

Tonnetje-rond — dat was natuurlijk zijn echte naam niet. Hij had van aver op aver een gewone echte, boeren naam geërfd, die na enige maanden strijd bij Stalingrad in het gehele land beroemd was geworden. Tonnetje-rond was zijn bijnaam, waarvan hij het bestaan zelfs niet vermoedde.

Die bijnaam beantwoordde precies aan zijn uiterlijk: hij was klein, breedgeschouderd, had een zware, diepe borst en — waarom zijn zonden te verbergen? — een zeer uitgebreid buikje. Zijn hoofd was groot, rond, kaalgeschoren en rustte zeer zelfverzekerd en niet de minste behoefte gevoelend aan de ondersteuning van een hals, op zijn schouders. Aan dit uiterlijk paarde hij een paar rustige, vrolijke oogjes en zeldzaam lenige, soepele bewegingen. De bijnaam Tonnetje-rond was hem echter niet om zijn gestalte gegeven, want die was precies

dezelfde toen hij zich, als commandant van de divisie waar men hem nu wachtte, tussen de ruïnes van Stalingrad had ingegraven en daar onder de grond bleef zitten tot het einde van het gevecht, dat wil zeggen totdat de waanzinnige woede van de vijand zich op zijn ijzerharde koppigheid te pletter had gelopen. Daarna kroop hij uit zijn hol en rolde, eerst aan het hoofd van zijn divisie en daarna van zijn leger, vlak achter de vijand aan, tienduizenden gevangen nemend, honderden kanonnen buit makend, tussen neus en lippen de vijandelijke eenheden die zich nog in zijn rug bevonden vermorzelend, vandaag met zijn ene voet nog in de Wolga en de andere in de Don, morgen met zijn ene in de Don en de andere voet al in de Donetz. Toen borrelde uit de verborgenste diepten van die soldatenmassa dat heerlijk sappige woord „tonnetje-rond” op en bleef aan hem kleven. En waarachtig, hij rolde voort als een tonnetje.

Om kort te gaan, de bevelhebber was nog in diepe rust verzonken, omdat hij zijn belangrijkste bezigheden altijd afwikkelde als alle andere mensen sliepen en hem niet met de dagelijkse rompslomp van het soldatenleven kwamen storen. Maar de sergeant 1e klasse, Misjin — die zo ongeveer de gestalte had van Peter de Grote — Misjin, die bij de generaal dezelfde functie bekleedde als sergeant Fedorenko bij de divisie-commandant, keek al op zijn buitgemaakte polshorloge, of het geen tijd werd zijn chef te wekken.

Tonnetje-rond kreeg nooit genoeg slaap en vandaag moest hij nog vroeger op dan anders. Eergisteren had hij een van zijn divisies naar de nederzetting Gloebokaja laten rollen en zodoende de spoorlijn Woronezj-Rostof afgesneden. Zijn beroemdste divisie echter, die hij indertijd zelf had gecommandeerd, was bij Kamensk vastgelopen en kon de overgang over de Noordelijke Donetz maar niet forceren. De divisie moest nu absoluut de komende nacht Kamensk nemen en de terugwijkende Duitsers van achteren bestoken, teneinde het succes te verzekeren van de afdelingen die via Mitjinskaja en Stanitsjno-Loegansk naar Worosjilofgrad oprukten.

Voor het laatst op zijn horloge kijkend, ging Misjin naar de stellage waar de generaal sliep. Het was werkelijk een stellage, want Tonnetje-rond was als de dood voor reumatiek en liet zijn bed altijd op de tweede étage spreiden, net als in een slaapwagen.

Als gewoonlijk begon Misjin de generaal, die met het

kindergezichtje van een gezond man van zuiver geweten op zijn zij lag, stevig heen en weer te schudden.

Maar dat kon hem natuurlijk niet uit zijn heldenslaap doen ontwaken, dat was alleen nog maar een voorbereiding tot Misjin's verdere handgrepen. De sergeant schoof zijn ene hand onder de lendenen van de generaal, pakte hem met de andere onder de oksels en tilde de zware man toen, gemakkelijk en behoedzaam of het een kind was, uit zijn bed.

De generaal sliep altijd in een lang nachthemd. Het begon tot hem door te dringen, dat hij nu wakker moest worden, maar dat was erg moeilijk en slap in Misjin's armen hangend, probeerde hij zijn ronde hoofd op de schouders van zijn oppasser te leggen. Maar meedogenloos zette de sergeant hem op zijn voeten en trok hem mee naar het krukje. Daar aangekomen begon de generaal al zelf een paar bewegingen met zijn in lekker-warme wollen sokken gestoken, dikke benen te maken. En toen hij eenmaal op het krukje zat, opende Tonnetje-rond zijn ogen en werd meteen de niet voor niets zo beroemde generaal.

Op dat ogenblik dook de barbier met zijn juchtleren reuzenlaarzen en sneeuw wit schort al geruisloos als een geest naast de generaal op, stopte een handdoekje in de kraag van diens nachthemd en begon met zefier-zachte strelinkjes de stoppelige wangen van zijn chef in te zepen met het lichte schuim, dat hij al in de keuken had staan draaien. Ondertussen schoof Misjin de generaal een paar pantoffels aan de voeten.

Nog geen kwartier later zat de generaal, geheel gekleed en met tot de hals dichtgeknoopt tuniek, al aan zijn tafeltje en keek, terwijl het ontbijt werd geserveerd, vluchtig de papieren door, die zijn adjudant met snelle, precieze bewegingen uit een rood-leren map haalde.

„De levende Satan kan ze nog niet leren van die suiker af te blijven.... Dat is nou al de tweede keer dat ze de boel leeghalen... Haal Sofronof van de lijst voor de medaille „Voor Bijzondere Dapperheid” af en zet hem op de Rode Vlag.... Ze denken daar in die divisie zeker, dat je een soldaat alleen maar voor een medaille kunt voordragen en dat de ordes voor de heren officieren gereserveerd moeten blijven....! Is die schooier nog niet doodgeschoten? Is dat een tribunaal of de redactie van „Een hartelijk Woord”?*) Direct fusillieren,

*) Een sentimenteel kinderkrantje van vóór de revolutie. N. v. d. V.

anders gaan de heren rechters zelf naar de krijgsraad.... „Moet ik U eisen te willen doen aflossen....” Ik ben maar een gewone jongen, maar nou moeten ze me niet wijsmaken, dat dat behoorlijk Russisch is. Zeg tegen Klepikof, die dat vod heeft ondertekend zonder het door te lezen, dat hij alle taal-fouten maar eens met rood potlood moet aanstrepen en dan bij me komen.... Nee, nee. Je geeft me vandaag wel een stom vervelend zootje papieren te zien. Kan allemaal wachten”, zei de generaal, zeer energiek op zijn ontbijt aanvallend.

Hij begon met een groot glas wodka, dat hij zonder met zijn ogen te knippen in één teug naar binnen goot, daarna schraapte hij zijn keel en liep even later licht-roze aan. Wie niet beter wist, zou denken dat de generaal een hartstochtelijk drinker was. Maar hij had geen enkel zwak voor sterke drank en verachtte zelfs alle feestmalen, banketten en souper-tjes als vervelende beuzelarijen, waar men veel te veel kostbare tijd mee verspilde. Hij dronk alleen maar iedere morgen dit ene glas wodka „om een frisse neus te krijgen”, zoals hij het uitdrukte. „Peter de Grote, een rasechte Rus, stond 's ochtends om vijf uur op en begon zijn dag ook met een flinke scheut jajem”, zei hij altijd.

Hij had net zijn koffie uitgedronken toen een van zijn onderbevelhebbers — een keurig-geklede generaal met een hoog wit voorhoofd, dat nog groter leek omdat hij aan zijn slapen kaal begon te worden — met een actetas onder zijn arm naast de tafel opdook. Zijn donkerblond haar was heel precies langs zijn slapen gestreken en met zijn rustige, welberekende bewegingen en zijn actetas leek hij meer op een geleerde dan op een soldaat.

„Ga zitten”, zei Tonnetje-rond vriendelijk.

Ook de stafchef voegde zich bij hen. Maar voor hij over zijn gewichtige aangelegenheden begon te spreken, gaf de stafchef de generaal met een vriendelijk glimlachje een Moskouse krant, de allernieuwste die vanmorgen vroeg per vliegtuig was aangekomen.

Op de voorpagina stond een lange lijst onderscheiden en bevorderde officieren en generaals, waarvan er enigen door Tonnetje-rond zelf waren voorgedragen.

Met de vrolijke en levendige belangstelling die soldaten voor dit soort dingen hebben, las de generaal de lijst hardop voor en als hij op de namen van officieren stuitte, die hij op

de Academie of in dienst had leren kennen, keek hij — nu eens met een veelbetekenende, dan met een verwonderde of twijfelende, soms ook, vooral als het om de officieren van zijn eigen leger ging, met een kinderlijk-tevreden blik — zijn stafchef aan.

Op de lijst stond ook de reeds vele malen onderscheiden commandant van de divisie die vroeger door Tonnetje-rond was gecommandeerd en waar ook zijn stafchef uit was voortgekomen. De commandant was dit keer onderscheiden voor een reeds lang geleden wapenfeit, maar het had geruime tijd geduurd voor de vele instanties hun goedkeuring aan de voordracht hadden gehecht en de zaak officieel werd.

„Nou, dat komt ook niet op het goede moment, nu hij juist de boel bij Kamensk in de soep heeft gereden”, zei de generaal, een veel sterker woord dan „soep” gebruikend.

„Hij komt er wel weer bovenop”, glimlachte de stafchef.

„Ik weet heus wel, dat je een zwak voor hem hebt. Vandaag ga ik naar hem toe, dan zal ik hem wel feliciteren... Tsjoewyrin! Stuur hem een felicitatie-telegram. Chartsjenko ook. En voor Koekoljof iets aardigs, iets menselijks, begrijp je? Niet zo officieel, maar recht uit het hart. Ik ben heel erg blij voor hem. Ik was al bang, dat hij zich na die sof bij Wjazma niet meer zou rehabiliteren”. Plotseling begon hij listigjes te glimlachen. „Wanneer komen die epauletten?”

„Ze zijn al onderweg”, zei de stafchef, ook glimlachend.

Een paar dagen geleden was de order over invoering van epauletten voor het kader en de officieren gepubliceerd en het hele leger was er vol van.

Het was genoeg, dat de divisie-commandant zijn stafchef had verteld dat Tonnetje-rond zou komen, om het nieuws door de hele divisie de ronde te laten doen. Het bereikte zelfs hen, die op de kale vlakte langs de Donetz in de natte pap van modder en sneeuw lagen te kijken naar de steile rechter-oever van de rivier, waar de brandende huizen van Kamensk en de silhouetten van onze Sjoermowiki*) zichbaar waren.

Toen de generaal bij het tweede echelon van de divisie de commandant ontmoette en daarna met hem naar de commandopost liep, doken, als toevallig, hele groepen soldaten en officieren langs zijn weg op. Allen wilden niet alleen de generaal zien, maar ook door hem gezien worden. En een ieder

*) Sjoermowiki: de gevechtsvliegtuigen. N. v. d. V.

deed zijn uiterste best, zijn hakken zo stoer en kranig mogelijk tegen elkaar te doen klappen, op alle gezichten lag een brede glimlach en van mond tot mond ging dat vrolijke, gezellige toverwoord: „Tonnetje-rond... Tonnetje-rond... Tonnetje-rond!”

„Beken maar, dat jullie nog geen uur in deze loopgraaf zitten. De levende Satan kan het jullie nog niet leren. De muren zijn nog kletsnat”, zei de generaal, ogenblikkelijk de trucjes van de divisiecommandant doorziend.

„Tot Uw dienst.... twee uur geleden. En we komen er niet meer uit, voordat we Kamensk hebben genomen”, zei de divisie-commandant, met een slim lachje in zijn ogen zelfverzekerd en eerbiedig in de houding springend. Het was of hij zeggen wilde: „Ik ben de baas in mijn eigen divisie en ik weet precies wanneer je me in alle ernst in mijn kraag grijpt en wanneer je lolletjes maakt”.

De generaal wenste hem geluk met zijn onderscheiding en de divisiecommandant zei achteloos, van het gunstig moment gebruik makend:

„Oh ja, nu we toch nog niet met de zaken bezig zijn.... Er is hier in een van de dorpen een badhuisje overeind blijven staan en dat wordt nu gestookt. U heeft waarschijnlijk ook al lang geen bad meer gehad, kameraad generaal”.

„Zo, zo”, zei de generaal hoogst ernstig. „Is het al klaar?” „Fedorenko!”

Het bleek, dat het bad pas tegen de avond klaar zou kunnen zijn. De divisie-commandant beloofde Fedorenko voor zijn mededeling met een blik, die hem voor vanavond een geperde uitbrander beloofde.

„Vanavond”, dacht Tonnetje-rond. Zou hij niet iets kunnen uitstellen, een afspraak laten vervallen? Maar plotseling herinnerde hij zich, dat hij onderweg nog een dringend bericht had gekregen. „Dan maar een volgend keertje”, zei hij, zuchtend als een teleurgesteld kind.

Op advies van de stafchef van het legercorps, die een on-aantastbare autoriteit genoot, had de divisie-commandant het plan uitgewerkt, Kamensk vanuit het Noorden te omvatten en hij legde dit plan aan de generaal voor. De generaal luisterde aandachtig en begon enige tekenen van ontevredenheid te tonen.

„Je zit daar midden in een driehoek: de rivier, de spoorweg en de rand van de stad. Dat is toch zeker allemaal versterkt....”

„Ik heb diezelfde bezwaren geopperd, maar Iwan Iwanowitsj merkte zeer terecht op....”

Iwan Iwanowitsj was de stafchef van het leger.

„Je forceert de rivierovergang en daarna heb je geen enkele mogelijkheid meer om je front te verbreden. Terwijl je optrekt, krijg je het vuur van alle kanten”, zei de generaal, vol tact de naam van Iwan Iwanowitsj buiten de discussie houdend.

Maar de divisie-commandant begreep, dat zijn standpunt geschraagd werd door de autoriteit van Iwan Iwanowitsj en zei weer:

„Iwan Iwanowitsj zegt, dat zij een aanval van die kant niet verwachten en ook niet verwachten kunnen en de berichten van onze patrouilles bevestigen dat”.

„Zodra jullie van die kant in de stad komen, krijgen jullie de volle laag langs de straten die naar het station lopen....”

„Iwan Iwanowitsj....”

De generaal begreep, dat hij niet verder kwam, zolang hij geen korte metten had gemaakt met Iwan Iwanowitsj en zei:

„Dan heeft Iwan Iwanowitsj zich vergist”.

Daarna wees hij welgemutst met soepele bewegingen van zijn korte, brede vingers over de kaart glijdend, de plaats aan waar de aanval moest beginnen en tekende een plan voor de bestorming van de stad vanuit het Zuiden.

De divisie-commandant dacht opeens aan dat kereltje, dat vanmorgen van de Zuidkant van de stad door het front was gelopen. En plotseling zag hij de bestorming vanuit het Zuiden als iets heel eenvoudigs en ongecompliceerds.

Het Rode Leger, waarin Serjozjka nu terecht was gekomen, was nog hetzelfde Rode Leger uit de dagen van de grote terugtocht in Juli en toch was het niet helemaal hetzelfde. Dit was een leger, dat zich overwinnaar wist en ieder, vanaf gemeen soldaat tot hoogste commandant, wist waar hij te staan had.

Toen de nacht van de 17e op de 18e inviel, waren alle belangrijke beslissingen in de divisiestaf genomen en aan de regimenten doorgegeven. En de commandanten gingen naar het badhuisje dat alle luchtaanvallen had weerstaan.

Eerst wisten zich de divisiecommandant en zijn plaatsvervanger voor politieke zaken. Daarna kwamen de stafchef en de chef van de artillerie, de chef van de luchtmacht, hun adjudanten, de ordonnancen, de chauffeurs en de kok Wasja.

Om vijf uur 's ochtends gingen de divisie-commandant en

zijn plaatsvervanger de regimenten langs, om te controleren of alles voor de aanval gereed was. In de bunker van regiment-commandant Kononenko had die nacht niemand geslapen. Tot de vroege morgen werden daar bevelen en inlichtingen doorgegeven aan een lange reeks officieren, die precies op de hoogte moesten zijn van hun kleine, ondergeschikte, maar als het er op aankwam vaak beslissende taken. En al die bevelen waren erop gericht, het regiment de toegang tot de andere oever te doen forceren en vandaar op te laten rukken naar de wegkruising ten Zuiden van Kamensk, waardoor alle verbindingen van de Duitsers met hun Zuidelijke afdelingen verbroken werden.

Hoewel alle bevelen en uitleggingen al waren gegeven, herhaalde de divisie-commandant met zeldzame grondigheid en eindeloos geduld nog eens alles wat de avond tevoren al was gezegd en controleerde toen precies wat majoor Kononenko had gedaan.

En majoor Kononenko, geheel het type van de hard werkende jonge officier — een dikke trui die onder zijn boord uit kwam kijken, gewatteerde broek en jas inplaats van de hinderlijk zware kapotjas, mager, energiek, stoutmoedig — majoor Kononenko luisterde geduldig en zonder veel aandacht naar de oude kost die de commandant oplepelde en bracht rapport uit van wat hij had gedaan.

Dit was het regiment waarbij Serjozjka terecht gekomen was. Hij klauterde de hele hiërarchieke ladder van divisie-commandant tot het laagste luitenantje weer naar beneden, kreeg een automatisch geweer en twee granaten en werd ingedeeld bij het stormcommando, dat als eerste tot de kruisweg ten Zuiden van Kamensk moest doordringen.

De laatste dagen had er over de gehele heuvelachtige, met schaars kreupelhout begroeide vlakte om Kamensk een lauwe sneeuwstorm gewaaid. Daarna kwam een krachtige Zuidenwind de nevels verjagen. De sneeuw, die nog niet hoog lag, begon te smelten en de akkers en wegen werden zichtbaar.

De dorpen en nederzettingen aan beide oevers waren door bombardementen en geschutsvuur zwaar beschadigd. De soldaten zaten in oude bunkers en loopgraven, in tenten en gewoon onder de blote hemel.

De gehele dag hadden zij door de nevels naar een tamelijk grote stad aan de andere kant van de rivier gekeken, naar de lege, holle straten en de watertorens, de fabrieksschoor-

stenen en kerkkoepels, die hoog boven de daken uitstaken. Met het blote oog konden zij op de heuvels en vlakten om de stad de Duitsers bezig zien.

Gemengde gevoelens beheersen de sowjetmens, die, in de kapotjas van het Rode Leger gestoken, een bewoonde plaats gaat veroveren. Bij de gedachte, dat hij zijn eigen vlees en bloed gaat bevrijden, voelt hij hoe een plechtige vervoering bezit van hem neemt. Maar hij heeft ook medelijden met de stad en zijn bewoners, met de moeders en kleine kinderen die zich angstig verschuilen in kille kelders en vochtige ruïnes. Hij haat de vijand, die, dat weet hij bij ervaring, in het bewustzijn van zijn misdaden en de komende vergelding met verdubbelde en verdriedubbelde kracht tegenstand zal bieden. Onwillekeurig stikt zijn adem even als hij eraan denkt, hoe zwaar zijn taak is en hoe nabij de dood. En hoevele harten krimpen niet samen in een natuurlijk angstgevoel?

Maar geen van de soldaten uitte zijn gevoelens, iedereen was opgewonden vrolijk en maakte grove grappen.

„Als Tonnetje-rond begint te rollen, dan rolt-ie door ook”, zeiden zij, net alsof niet zijzelf maar het tonnetje uit het sprookje*) de stad in moest bolderen.

Het toeval, dat in de oorlog een zo grote rol speelt, wilde, dat het stormcommando waarbij Serjozjka terecht kwam, gecommandeerd werd door de zelfde sergeant die hem had opgevangen toen hij door de linies was geslopen — een kleine, vrolijke man met een gezicht vol rimpeltjes en groefjes en grote blauwe ogen, die zo gezellig glinsterden, dat het leek of zij voortdurend van kleur veranderden. Hij heette Kajoetkin.

„Zo, kom jij uit Krasnodon?”, vroeg de sergeant met een verheugde en tegelijk ongelovige uitdrukking in zijn ogen.

„Daar ben je zeker wel eens geweest, hè?”, vroeg Serjozjka.

„Ik had er een vriendinnetje”, zei Kajoetkin een beetje weemoedig. „Maar ze is geëvacueerd.... Ik ben door Krasnodon gegaan”, vervolgde hij, na een kort zwijgen. „En ik heb Kamensk verdedigd. Alle jongens die daar toen bij waren, zijn of dood of gevangen. Alleen ik sta hier weer. Heb je dit gedicht wel eens gehoord?”

En met dodelijke ernst begon hij:

*) Het tovertonnetje, dat rolde, rolde en rolde, totdat het hele dorp er achter aan liep om het tegen te houden. N. v. d. V.

Meer dan eens ben ik in de aanval gewond,
De littekens vergroerden, ik bleef gezond.
Driemaal zat ik in de vijandelijke ring
En driemaal — hopla — vond ik een opening.

Al had mij de angst wel eens bij de keel,
Ik bleef gelukkig aldoor heel
Wanneer de kanonnen als dol mitrailleerden,
Het trommelvuur floot en de voltreffers gierden.

En meer dan eens — dat wordt je wel geleerd
Als je in het stoffig gelid meemarcheert —
Ben ik „ten dele uiteengevaagd”
En „ten dele over de kling gejaagd”.

„Dat is gemaakt op de lui als ik”, zei hij, Serjozjka grinnikend een knipoogje gevend.

Zo verliep de dag en brak de nacht aan. Terwijl de divisiecommandant majoor Kononenko's opdracht herhaalde, lagen de soldaten te slapen. Ook Serjozjka sliep.

Om zes uur werden zij door de schildwachten gewekt. De soldaten dronken een glas wodka, aten een half keteltje dikke vleessoep met gort en daarna een flinke portie tarwepap. Toen kropen zij onder beschutting van de nevel een voor een door kuilen en struikgewas naar hun stellingen.

Onder hun voeten vormde zich een vieze, natte pap van sneeuw en leem. Zij konden niet meer dan tweehonderd pas voor zich uitzien. Het zware geschut begon al té bulderen toen de laatste groepjes soldaten nog naar de oever kropen en daar in die natte pap gingen liggen.

Het geschut vuurde regelmatig en methodisch, maar er waren zoveel vuurmonden, dat de explosies samenvloeiden tot één onafgebroken gebulder.

Serjozjka lag naast Kajoetkin en zag de grote bollen vuur over zijn hoofd door de nevel suizen. Soms waren zij kogelrond en soms slierde er een lange vuur-staart achteraan. Hij hoorde het schuivende en piepende geluid, waarmee zij door de lucht vlogen, de scherpe explosies aan de andere oever en het doffe knallen van de granaten die in de stad terecht kwamen. Al die geluiden maakten hem opgewonden, zoals ze ook zijn kameraden opgewonden maakten.

De Duitsers wierpen alleen wat mijnen op de plaats waar zij de in loopgraven verborgen infanterie vermoedden. Soms

antwoordde uit de stad een zesloops-mortier en dan zei Kajoetkin een beetje bezorgd:

„Moet je ze horen roffelen....”

Plotseling gierde achter Serjozjka's rug een angstaanjagend geraas door de lucht. Het oordovende gehuil kwam steeds naderbij. De wereld scheen te klein om dit helse gekerm te bevatten. Het geraas zong en floot nu vlak boven hun hoofden, aan de andere oever spoten felle vuurzuilen op, dikke wolken zwarte rook dreven langzaam naar de stad.

„Katjoesja*) is weer bezig”, zei Kajoetkin zich naar Serjozjka toeschuivend. Zijn met talloze rimpeltjes doorgroefd gelaat stond nu hard en meedogenloos.

„Nou krijgen we Iwan-de specht**) nog en dan....”

En nog was het donderend geraas niet verstomd, nog spoten de explosies aan de andere oever omhoog, toen Serjozjka, niet wetend of er wel of niet een commando was gegeven, alleen maar ziend, dat Kajoetkin diep voorover gebogen naar voren rende, uit zijn loopgraafje sprong en achter zijn makker aan het ijs opholde.

Het leek of ieder geluid verstomd was terwijl zij daar zo voortrenden. In werkelijkheid echter, werd er van de andere oever op hen geschoten en een paar soldaten vielen op het ijs. In grote golven rolde de zwarte rook en de stank van zwavel hun door de wapperende nevelslierten tegemoet. Maar zij waren nu geheel beheerst door het gevoel, dat het deze keer zou lukken, dat het allemaal goed af zou lopen.

Verdoofd door die plotselinge stilte, kwam Serjozjka pas weer tot zichzelf toen hij al naast Kajoetkin in een kuil in de omgewoelde, rokende aarde van de andere oever lag. Kajoetkin schoot met zijn automatisch geweer op iets dat recht voor hem uit lag en toen Serjozjka zijn wilde, haatspuwende blik volgde, zag hij op een afstand van nog geen vijftig pas de trillende loop van een mitrailleur uit een half ingestorte spleet steken. Hij begon ook op die spleet te schieten. De mitrailleur zag noch Serjozjka, noch Kajoetkin, maar was op een veel verder gelegen doel gericht. Zodra zij begonnen te schieten, staakte hij het vuren.

De stad lag ver aan hun rechterhand, er werd al bijna niet

*) De raketten; Het snelvuurgeschut.

**) Het snelvuurgeschut.

meer op hen geschoten en ze liepen steeds verder en verder van de oever af. Eerst toen ze allang in de steppe waren, begonnen de Duitse granaten op de wegen neer te suizen.

Uit de nederzettingen kwam hen weer een krachtig vuur van mitrailleurs en automatische geweren tegemoet. Zij wierpen zich op de grond en bleven daar tamelijk lang liggen, totdat ze ingehaald waren door de lichte kanonnen, die met de hand werden voortgeduwd. Nog bijna voor ze stil stonden, begonnen de kanonnen op de nederzettingen te schieten en tenslotte stormden de soldaten op de huizen af, samen met de kanonnetjes, die steeds verder en verder voortgerold werden door de grote, vrolijke, een beetje aangeschoten artilleristen. Daar was ook de bataljonscommandant al en de verkenpers legden reeds een telefoondraad naar de kelder van een in elkaar geschoten huisje.

Zo ging alles goed totdat zij naar de wegkruising moesten, het einddoel van de operatie. Als ze tanks hadden gehad, waren zij er reeds lang geweest, maar er werden geen tanks gebruikt, omdat het ijs van de Donetz daar niet sterk genoeg voor was.

Nu kwam het moeilijkste. De bataljonscommandant, die, zodra het vijandelijke vuur was geopend, persoonlijk de operatie leidde, was gedwongen tot de aanval over te gaan met de troepen die hij hier bij de hand had, terwijl het grootste deel van zijn mannen nog op het ijs stond. De soldaten bestormden het dorp en het commando Kajoetkin, dat sterk gedund was en eigenlijk alleen nog maar een los troepje zwaar-gewapende infanteristen genoemd kon worden, drong vrij diep tussen de huizen door en werd bij het schoolgebouw in een gevecht gewikkeld.

Er werd met zoveel woede uit die school geschoten, dat Serjozjka ophield met vuren en zijn gezicht diep in de modder drukte. Een kogel schampte langs zijn linker arm, even boven zijn elleboog, maar het bot was niet geraakt en in de hitte van het gevecht voelde hij geen pijn. Toen hij zich eindelijk vermande en zijn hoofd weer ophief, was er niemand meer om hem heen.

De meest voor de hand liggende veronderstelling was, dat zijn kameraden het moordende vuur niet hadden kunnen weerstaan en zich naar de rand van het dorp teruggetrokken hadden om versterking te halen. Maar Serjozjka was nog onervaren, hij dacht dat alle kameraden gesneuveld waren en

een koude ontzetting greep hem bij de keel. Hij kroop achter een huisje en bleef daar ingespannen liggen luisteren. Twee Duitsers renden langs hem heen. Hij hoorde nu ook rechts en links Duitse stemmen en achter hem liepen er ook een paar te praten. Het schieten had hier opgehouden, maar aan de rand van het dorp werd het vuren steeds heviger, totdat het ook daar stil werd. De aanval van het bataljon was afgeslagen.

Ver boven de stad, de steeds uitdijende zwarte rookwolken verlichtend, wiegde de weerschijn van een enorme brand. Een honderdstemmig gehuil en gebulder vervulde de steppe.

Gewond en eenzaam lag Serjozjka in de ijzige koude pap van modder en sneeuw, midden in een door de Duitsers bezet dorp.

LII.

Mijn vriend, mijn vriend....! Ik kom nu aan de droevigste bladzijden van mijn verhaal en onwillekeurig denk ik weer aan jou.

Als je eens wist, hoe opgewonden ik was in die verre kinderjaren, toen wij samen in de stad naar school zouden gaan. Door meer dan vijftig lange werst waren wij van elkaar gescheiden en toen ik het huis uitging, was ik zo vreselijk bang, dat ik je niet meer zou vinden, dat je al weg was — we hadden elkaar immers al die hele zomer niet gezien! Alleen al de mogelijkheid van zo een bittere teleurstelling kneep mijn hart samen in de nachtelijke uren dat vader mij met de kar naar jullie dorp reed en het uitgeputte paard zo ondragelijk langzaam langs de weg sjokte. Nog vóór we bij jullie huis waren, sprong ik al van de kar. Ik wist, dat je altijd op de hooizolder sliep en als je daar niet zou zijn, dan was je al weg.... Maar het was toch nog nooit gebeurd, dat je niet op mij had gewacht.... Ik weet, dat je het er voor over had, te laat op school te komen om mij niet in de steek te laten.... We deden die nacht geen oog meer dicht, we zaten met bungelende benen op een balk van die hooizolder, we praatten en praatten maar door en we

lachten zo, dat de kippen op hun stok kwaad hun veren schudden. Het rook naar hooi; de herfstzon, die vanachter het bosje kwam kijken, verlichtte plotseling onze gezichten en toen konden we pas zien, hoe veranderd we waren in die zomer....

Ik herinner me, hoe we eens een keer — we waren een jaar of zeventien — met opgestroopte broekspijpen tot onze knieën in het groene water stonden en je me bekende, dat je verliefd was. Eerlijk gezegd vond ik haar helemaal niet aardig, maar ik zei:

„Jij bent verliefd en niet ik.... Wees gelukkig”.

En jij begon te lachen en zei:

„Ja, je kunt iemand je vriendschap opzeggen om hem van een stomiteit of iets slechts af te houden, maar in de liefde kun je niemand raad geven. Hoe vaak gebeurt het niet, dat je familie of je beste vrienden de voogd gaan spelen in liefdesaangelegenheden. Ze koppelen en ze halen uit elkaar en ze vertellen je al het slechts dat ze over je meisje hebben gehoord.... Als ze eens wisten, hoeveel kwaad ze daarmee doen, hoeveel mooie, zuivere momenten ze voor je verknoeien, momenten die nooit meer terugkomen....!”

Ik herinner me ook nog hoe.... — ik wil zijn naam niet noemen — die N. naar ons toe kwam en zo onbekommerd met dat spottende lachje om zijn mond over zijn vrienden begon te kletsen. „Die en die is tot over zijn oren verliefd op dat en dat grietje. Hij kruipt gewoon voor haar over de grond en zij heeft vuile nagels — maar dat moet tussen ons blijven.... En die, je kent hem wel, was gisteren op een feestje en daar heeft hij weer zoveel gedronken, dat hij ervan moest overgeven — maar dat moet tussen ons blijven.... En die en die loopt in kleren als vodden, hij doet net of hij doodarm is, maar hij is alleen maar gierig, dat weet ik heel zeker. Hij geneert zich niet eens, een ander zijn biertjes te laten betalen — maar dat moet tussen ons blijven....!”

Je keek hem eens aan en toen zei je:

„Kijk eens N...., ga jij hier nou maar weg en een beetje vlug ook....”

„Hoe zó, weg?”, deed hij verwonderd.

„Ja, gewoon wég, opdonderen.... Wat is er verachtelijker dan een vent, die niets weet te vertellen over het gezicht van zijn vrienden, omdat hij ze altijd in hun rug kijkt? En wie is er verachtelijker dan een roddelaar....?”

Wat heb ik je toen bewonderd! Ik dacht precies hetzelfde als jij, maar ik had die dingen nooit zo scherp kunnen zeggen....

Maar het beste herinner ik me nog die zomer, dat we heel ver van elkaar afwoonden en ik begreep, dat mij geen andere weg meer overbleef, dan lid te worden van de komsomol.

Daarna ontmoetten we elkaar, zoals altijd, in de herfst weer op die hooizolder en ik merkte, dat je je een beetje onwennig en van mij vervreemd voelde en ik voelde het zelfde tegenover jou. We zaten, net als vroeger, op een balk met onze blote benen te bungelen en zwegen. Toen zei je:

„Misschien zul je me niet begrijpen en misschien vind je het verkeerd van me, dat ik zoiets heb besloten zonder er eerst met jou over te spreken, maar toen ik deze zomer daar zo alleen zat, heb ik begrepen, dat mij geen andere weg overbleef. Weet je.... ik heb besloten lid van de komsomol te worden....”

„Maar dan krijg je nieuwe verplichtingen en nieuwe vrienden en hoe moet het dan met mij?“, zei ik, om onze vriendschap op de proef te stellen.

„Ja, natuurlijk“, antwoordde je droevig, „dat is zo. Ik begrijp best, dat het een gewetenskwestie is, maar ik zou het zo fijn vinden, als jij ook lid van de komsomol werd”.

Toen kon ik je niet langer meer plagen: we keken elkaar recht in de ogen en begonnen te lachen.

Misschien hebben we nooit zo een mooi en gelukkig gesprek gehad als die laatste keer op de hooizolder, met die kippen op hun stok en de zon die door de espenbladeren scheen. We zwoeren, dat we nooit meer terug zouden keren op de weg die we hadden betreden en dat wij altijd trouw zouden blijven aan onze vriendschap....

Vriendschap! Hoeveel mensen spreken dat woord uit en stellen zich daarbij dan een gezellig gesprek voor, een flesje wijn en wat toegeeflijkheid jegens elkanders zwakheden! Maar wat heeft dat met vriendschap te maken?

Nee, wij hadden ruzie over alles en nog wat, we spaarden elkaars eigenliefde niet in het minst — als wij het oneens waren, dan werd er zwaar geduëlleerd en onze vriendschap werd er alleen maar sterker van, mannelijker, steeds rijper....

Ik ben vaak onrechtvaardig tegenover je geweest, maar als ik voelde dat ik ongelijk had, was ik ook niet bang, het te bekennen. Goed, het enige wat ik in zo een geval kon doen,

was te zeggen dat ik ongelijk had, meer niet. Dan zei jij: „Maak je nou maar niet druk, dat heeft geen zin.... Als je het allemaal hebt begrepen, vergeet het dan maar weer. Dat komt wel meer voor, strijd moet er zijn”.

En dan zorgde je weer beter voor me, dan de beste van alle goede verpleegsters en misschien zelfs beter dan een moeder, want je was een nogal grove kerel, die niets van sentimentaliteit moest hebben....

En nu moet ik gaan vertellen hoe ik je verloren heb — het is al zo lang geleden en toch lijkt het, of dat niet in die andere oorlog was, maar in deze.... Ik sleepte je door het riet, van het meertje weg. Je bloed vloeide over mijn handen en de zon scheen zo ondragelijk heet. Daar, aan de oever, was er waarschijnlijk al niemand meer in leven, zo hadden ze dat smalle stukje rietland beschoten. Ik sleepte je voort, omdat ik me niet kon voorstellen, dat jij niet meer zou leven. Daar lag je nu tussen het riet, je was bij bewustzijn, maar je lippen waren helemaal droog en je zei:

„Drinken.... Geef me een beetje drinken”.

Maar daar was geen water en we hadden geen kopje en geen keteltje en geen veldfles en ik wou al zó naar de oever teruggaan. Toen zei jij:

„Doe heel voorzichtig mijn laarzen uit, ze zijn nog helemaal heel”.

Ik begreep, wat je bedoelde. Ik deed je grote soldatenlaars uit, die al over zo veel wegen gesjokt had — we waren al heel lang onderweg en we hadden nooit tijd om nieuwe voetwindsels om te doen — maar ik ging met die laars naar het meertje en toen kroop ik naar de waterkant, ik had zelf zo'n ondragelijke dorst. Er was natuurlijk geen denken aan, dat ik tijd zou hebben om onder dat vuur te gaan drinken — het was al een wonder, dat het me lukte je laars vol te scheppen en terug te kruipen.

Maar toen ik weer bij je kwam, was je al dood. Je gezicht was heel rustig. Ik zag voor het eerst hoe groot je was — ze hadden ons niet voor niets altijd met elkaar verwisseld. De tranen sprongen me in mijn ogen. Ik had zo een dorst en ik greep je laars, die ruwe, bittere beker van onze soldatenvriendschap en snikkend dronk ik hem tot de laatste druppel leeg....

Geen kou meer voelend en geen angst, half bevroren, uit-

geput en hongerig, zwierf Walja als een eenzame wolvin door de dorpen langs het front. En bij iedere beweging van het front drongen de golven der terugtrekkende Duitsers haar weer verder naar haar punt van uitgang terug.

Zij zwierf een dag, twee dagen, een week en wist zelf niet meer waarom. Misschien hoopte ze nog, door het front te komen en soms geloofde ze zelf aan de woorden waarmee ze Serjozjka om de tuin had geleid: waarom zou hij haar niet inderdaad met het Rode Leger komen redden? „Ik kom beslist“, had hij gezegd en hij deed altijd wat hij beloofde.

In de nacht dat de gevechten in Kamensk begonnen en de weerschijn van reusachtige branden op de zwarte rookmassa's in een omtrek van tientallen werst zichtbaar werd, vond Walja onderdak in een dorpje op een kilometer of vijftien van de stad. In dat dorpje waren geen Duitsers en, zoals de meeste inwoners, bracht Walja die nacht wakende door, steeds naar het vuur in de verte kijkend. Er was iets, dat haar dwong te blijven wachten en wachten...

Tegen elf uur in de ochtend werd in het dorp bekend, dat afdelingen van het Rode Leger Kamensk binnen gedrongen waren en dat de Duitsers al uit het grootste deel van de stad waren verjaagd. Nu zouden daar dadelijk dus de vreselijkste der Duitsers door het dorp komen stromen — Duitsers, die verslagen waren.... Walja nam haar plunjezak, waarin haar gastvrouw uit medelijden een stuk brood had gestopt en ging het dorp uit.

Ze liep aldoor maar rechthout, zonder te weten waar zij terecht zou komen. Het dooide nog steeds, maar de wind was van richting veranderd en het werd kouder, de nevel verdween en donkere, flardige sneeuwwolken dreven langs de hemel. Midden op de weg bleef zij staan en staarde lange, lange tijd recht voor zich uit, mager, bleek, een plunjezak op haar schouder, overgeleverd aan de wind, die aan haar vochtige, blonde haren rukte. Toen liep ze langzaam verder naar een door sneeuwwater overstroomd dorp, de kant van Krasnodon uit.

Op dat ogenblik stond Serjozjka ongewapend, zijn ene arm slap neerhangend in een bebloede mouw, bij het laatste huisje aan de andere kant van dat dorpje en klopte op het raam.

Nee, dit keer had het noodlot hem nog niet willen laten sterven.... Lange tijd had hij daar midden in dat dorp bij de kruisweg in de natte sneeuw gelegen, net zo lang tot de

Duitsers niet meer heen en weer renden en schreeuwden. Hij hoefde niet meer te hopen, dat de onzen het dorp weer spoedig zouden aanvallen. Hij moest weg, hij moest hier absoluut weg, uit de buurt van het front. Hij was in burger en zijn wapens kon hij hier laten liggen. Het zou niet de eerste keer zijn, dat hij door de vijandelijke stellingen sloop.

Toen hij moeizaam, met zijn ene arm slap langs zijn lichaam tegen de spoordijk op kroop, begon het langzaam te dagen. Dit was het uur waarop de goede huisvrouwen in hun boerenhutjes opstaan en het licht aansteken tot de zon schijnt. Maar de goede huismoeders zaten nu met hun kinderen in de kelder.

Toen hij aan de andre kant de spoordijk weer was afgekropen, schoof hij nog een honderdtal meters op zijn buik over de grond, stond toen op en liep verder. Zo kwam hij in het dorpje.

Een meisje met blonde vlechten, dat net met een emmer water naar buiten kwam, legde een verband om zijn arm, maakte zijn bebloede mouw schoon en klopte het vuil van zijn jas. Haar moeder was zo bang dat de Duitsers hen ieder ogenblik konden overrompelen, dat ze Serjozjka niet eens iets warmes te drinken gaf en hem alleen een stuk brood toestopte voor onderweg.

En Serjozjka, die de hele nacht niet had geslapen, liep door de dorpen langs het front, om Walja te zoeken.

Zoals dat zo vaak gebeurt in de Donetz-steppe, sloeg het weer plotseling om. De sneeuw smolt niet meer en veegde, opgejaagd door de wind, over de vlakke. Toen begon het hard te vriezen. Op een van de laatste dagen in Januari kwam Fenja, Serjozjka's zuster die met haar kinderen in de stad woonde, van de markt terug en vond haar huisdeur op slot.

„Ben je alleen mammie?“, vroeg haar oudste zoontje van achter de deur.

Serjozjka zat op een elleboog geleund bij de tafel. Zijn andere arm hing slap langs zijn lichaam. Hij was altijd mager geweest, maar nu was hij helemaal uitgeteerd, zijn jukbeenderen staken scherp uit zijn holle wangen, alleen zijn ogen ontmoetten zijn zuster nog met hun levendige, energieke blik.

Fenja vertelde hem, dat bijna de gehele Jonge Garde in de gevangenis zat; zij had van Marina ook al gehoord, dat Kosjewoi was gearresteerd. Zwijgend bleef Serjozjka zitten, zijn ogen fonkelden koortsig. Even later zei hij:

„Ik ga weg, wees maar niet bang”.

Hij voelde, dat Fenja ongerust werd om hem en om haar kinderen.

Zijn zuster legde hem een nieuw verband aan. Daarop verkleedde zij hem in vrouwenkleren, bond zijn eigen goed in een bundeltje en bracht hem, toen het donker werd, naar huis.

Na de ontberingen die hij in de gevangenis had doorstaan, was Serjozjka's vader zo ziek en oud geworden, dat hij bijna de gehele dag in bed lag. Zijn moeder was nog sterker dan voorheen. Zijn zusters waren niet thuis, noch Dasja, noch zijn lieveling Nadja: zij waren ook ergens de kant van het front uit gevlucht.

Serjozjka begon te vragen: hadden ze ook gehoord waar Walja Bortz was?

In die dagen waren de ouders van de gearresteerde jongens en meisjes elkaar zeer na komen te staan, maar Maria Andrejefna had Serjozjka's moeder niets over haar dochter verteld.

„En is ze niet....daar?”, vroeg Serjozjka somber.

Nee, in de gevangenis was Walja niet, dat wisten ze heel zeker.

Serjozjka kleedde zich uit en lag voor het eerst sinds weken weer in een schoon bed, in zijn eigen bed.

Op de tafel stond een oliepitje. De kamer zag er nog net zo uit als vroeger, maar het was te donker om dat te zien. Zijn vader, die in het kamertje naast het zijne lag, hoestte zo hevig, dat de muur ervan trilde. Maar Serjozjka vond het onnatuurlijk stil in huis, hij miste de bedrijvigheid van zijn zusters. Alleen zijn kleine neefje kroop in opa's kamer over de aarden vloer en brabbelde wat in zijn eigen taaltje.

Zijn moeder was even op een boodschap uit. Een van de burens, een jonge vrouw, kwam binnen en liep naar opa's kamer. Zij kwam bijna iedere dag even aan en Serjozjka's ouders hadden er in hun naïeve onschuld nog nooit over gedacht, waarom zij zo vaak bij hen kwam buurten. Zij praatte een beetje met opa.

Het jongetje had iets van de grond opgeraapt en kroop naar Serjozjka's kamer om het hem te laten zien. „Oompie, oompie”, brabbelde hij vrolijk.

De jonge vrouw keek even vluchtig de kamer in, zag Serjozjka liggen, bleef toen nog even met opa babbelen en ging weg.

Serjozjka draaide zich op zijn gezonde zij en bleef heel stil liggen.

Vader en moeder sliepen al.

Plotseling een harde bons op de voordeur.

„Maak open”.

Een seconde geleden leek het nog, dat de ontembare levenskracht die hem alle beproevingen had doen doorstaan, voor altijd van hem was geweken, leek hij volkomen uitgeput en gebroken. Maar op hetzelfde ogenblik dat die bons op de deur door het huis daverde, werd zijn hele lichaam weer veerkrachtig en lenig. Geruisloos uit zijn bed springend rende hij naar het raam en trok heel even een hoekje van het verduisteringsgordijn opzij. Buiten was alles wit. Het zachte, gelijkmatige maanlicht bescheen de gehele omgeving. Hij zag niet alleen de Duitse soldaat met zijn geweer in de aanslag bij het raam staan, maar ook diens scherpe schaduw op de sneeuw.

Zijn vader en moeder werden wakker, stelden elkaar een paar angstige vragen en zwegen toen weer, luisterend naar de slagen op de deur. Met één hand, zoals hij daar al aan gewend was, trok Serjozjka zijn broek, hemd en schoenen aan, alleen de leren veters van zijn legerschoenen kon hij niet vastknopen. Toen ging hij naar het kamertje waar zijn ouders sliepen.

„Een van jullie moet open doen, maar maak geen licht”, zei hij zachtjes.

Het leek of het lemen hutje onder de wilde slagen ineens zou storten. De moeder liep hulpeloos door de kamer heen en weer, zij had al haar zelfbeheersing verloren.

De vader kroop langzaam uit zijn bed en zijn stille bewegingen deden Serjozjka voelen, hoe moeilijk dat de oude viel en hoe moeilijk alles hem viel.

„Niets aan te doen, we moeten openmaken”, zei de vader met een vreemde, dunne stem.

Serjozjka begreep dat zijn vader huilde.

Met zijn kruk op de aarden vloer bonzend liep opa langzaam naar de voordeur. „Direct... direct”, zei hij.

Geruisloos sloop Serjozjka achter hem aan. Met zware bewegingen liep de moeder het portaal in en pakte daar iets aan dat een metalig geluid maakte. Er kwam een frisse vrieslucht binnen waaien. De vader opende de voordeur en stapte, de klink vasthoudend, opzij.

Drie donkere figuren traden de een na de ander door de vierkante poort van maanlicht naar binnen. De laatste duwde de deur achter zich dicht en bescheen het portaal met een sterke, elektrische lantaren. De straal viel eerst op de moeder, die achterin stond, bij de deur die uit het portaal naar de koeienstal liep. Vanuit zijn donkere hoek zag Serjozjka, dat de klink los stond en hij begreep, dat zijn moeder dat voor hem had gedaan. Maar op dat ogenblik zwaaide het felle licht naar de vader en bescheen ook Serjozjka, die zich achter zijn rug had verborgen: hij was er niet op verdacht geweest, dat zij het portaal met hun lantaren zouden afzoeken en had gehoopt de deur uit te kunnen glippen terwijl zij de kamer ingingen.

Twee man grepen hem bij de arm. Hij schreeuwde, een ondragelijke pijn schoot uit zijn gewonde arm door zijn hele lichaam. Zij sleepten hem de kamer in.

„Licht aan! Wat sta je daar te kijken of je wortel hebt geschoten!”, schreeuwde Solikofski de moeder toe.

Het duurde lang, voor zij met haar trillende handen het oliepitje aankreeg en Solikofski knipte tenslotte zijn sigaretten-aansteker maar aan.

Een SS-man en Fenbong hielden Serjozjka vast. Toen de moeder hen zo zag staan, begon ze te snikken en viel op haar knieën. Groot en zwaar kroop ze over de grond, hulpeloos tastten haar oude, stukgewerkte handen langs de aarden vloer. De oude stond diep voorovergebogen op zijn kruk geleund en trilde over zijn hele lichaam.

Vluchtig doorzocht Solikofski de kamer — ze hadden al menig maal huiszoeking gedaan bij de Tjoelenins. De SS-man haalde een stuk touw uit zijn zak en bond Serjozjka's handen op zijn rug.

„Onze enige zoon....heb medelijden.... neem alles, onze koe, onze kleren....”

Alleen God weet, wat zij zei.... Serjozjka had zo een ziels-medelijden met haar, dat hij bang was zelf in tranen uit te barsten als hij iets zou zeggen.

„Vort-ermee”, zei Fenbong tot de SS-man.

De moeder lag hem in de weg en hij schoof haar verachtelijk met zijn voet opzij.

De SS-man, die Serjozjka meetrok, ging voorop, Fenbong en Solikofski volgden. Serjozjka draaide zich om en zei:

„Vaarwel moedertje.... Dag lieve vader....”

De moeder wierp zich op Fenbong. Zij sloeg hem met haar nog altijd sterke handen in het gezicht en schreeuwde:

„Moordenaars zijn jullie, ziele-rovers! Doodslaan is nog te goed voor jullie! Wacht maar, straks komen de onzen!”

„Wat jij, wou je weer mee!”, brulde Solikofski en zonder zich iets van opa's schorre smeekbeden aan te trekken, sleepte hij Alexandra Wasiljefna in haar oude, lange nachtpon de straat op. Opa had nauwelijks tijd, haar een mantel achterna te gooien.

LIII.

Serjozjka zweeg toen zij hem sloegen, hij zweeg toen Fenbong hem aan zijn op de rug gebonden armen ophing, hij zweeg, ondanks de ontzettende pijn in zijn gewonde arm. En alleen toen Fenbong met een ijzeren stang in de open wond boorde, knarste Serjozjka even met zijn tanden.

Hij was ongelooflijk taai. Ze gooiden hem in een eenmans-cel en daar begon hij direct op de twee wanden te kloppen om te weten wie zijn burens waren. Hij ging op zijn tenen staan en bekeek de spleet onder het plafond, die als luchtgat diende — kon hij die niet een beetje groter maken, een plank uitbreken en dan naar buiten glippen? Het kon hem niet schelen, of hij op de binnenplaats van de gevangenis terecht zou komen, hij was er van overtuigd, dat hij wel een uitweg zou vinden zodra hij niet meer achter slot en grendel zat. Hij ging zitten en probeerde zich te herinneren, hoe de ramen in de folterkamer waren geplaatst, of de deur die van de ingang naar de plaats leidde, op slot was. Als hij die gewonde arm maar niet had....! Nee, hij dacht niet, dat alles al verloren was. In de heldere vriesnachten drong het gebulder van de artillerie aan de Donetz zelfs tot in zijn cel door.

's Ochtends confronteerden zij hem met Vitka Loekjantsjenko.

„Nee...., ik heb wel eens gehoord, dat hij in de buurt woonde, maar ik heb hem nog nooit gezien”, zei Vitka, met

zijn fluwelen blik, het enige dat nog leefde in zijn gezicht, langs Serjozjka heen kijkend.

Serjozjka zweeg.

Daarop werd Vitka Loekjantsjenko weggeleid en even later bracht Solikofski Serjozjka's moeder binnen. Zij trokken de oude vrouw, moeder van elf kinderen, de kleren van het lichaam, wierpen haar op de bebloede brits en begonnen haar onder de ogen van haar zoon met koperen karwatsen te slaan.

Serjozjka wendde zijn blik niet af, hij zag hoe zijn moeder werd gefolterd en zweeg.

Daarna sloegen zij hem in het bijzijn van zijn moeder en hij bleef zwijgen. En zelfs Fenbong raakte buiten zichzelf, greep een koevoet van de tafel en verbrijzelde Serjozjka's gezonde arm. Serjozjka werd lijkwit, er kwamen kleine zweetdruppeltjes op zijn voorhoofd.

„Dat... is alles“, zei hij.

Die dag werd de gehele groep gearresteerd uit het dorp Krasnodon de gevangenis binnengebracht. De meesten konden al niet meer lopen. De Duitsers pakten hen onder de oksels, zeulden hen door de gang en gooiden hen in de toch al volgepropte cellen.

Kolja Soemskoi kon zich nog voortslepen, maar zij hadden hem met een zweep een oog uitgeslagen en het bloed stroomde over zijn gezicht. Tosja Elisejenko, datzelfde meisje, dat indertijd zo levenslustig had gelachen toen ze die doffer de lucht in zag vliegen, Tosja Elisejenko kon alleen nog maar op haar buik liggen: voor ze haar hierheen brachten, hadden zij haar op een gloeiend fornuis gezet.

En nauwelijks waren zij binnen, of een gendarme kwam Ljoebka halen. Alle meisjes en Ljoebka zelf ook waren ervan overtuigd, dat zij nu geëxecuteerd zou worden.... Zij nam afscheid van haar vriendinnen en werd weggeleid.

Maar Ljoebka werd nog niet geëxecuteerd. Op order van de veldcommandant van het district, generaal-majoor Klär, werd zij naar Rowenki gebracht, om daar door hemzelf te worden verhoord.

Dit was de dag dat er pakketjes afgegeven mochten worden, een koude, stille dag, zonder een zuchtje wind. De droge slagen van een bijl, het gerinkel van emmers bij de bron, de voetstappen van een voorbijganger waren in die van zon en sneeuw glinsterende lucht van heel ver te horen. Elizaweta

Alexejefna en Ljoedmila — zij brachten de pakjes altijd samen — liepen met een bundeltje levensmiddelen en het kussentje waarom Wolodja in zijn laatste briefje had gevraagd over het platgetrapte sneeuwpaadje naar het vierkante gebouw van de gevangenis, welks witte muren en besneeuwde, aan de schaduwzijde met een blauwig schijnsel overgoten pannendak met de lucht scheen samen te vloeien.

Beiden, moeder en dochter, waren zo vermagerd, dat ze nog meer op elkaar leken dan vroeger, men kon hen bijna voor zusters houden. De moeder, altijd al hoekig en scherp, leek nu nog slechts uit zenuwen en pezen te bestaan.

Reeds aan de klank van de stemmen der vrouwen die om de gevangenis dromden en aan de manier, waarop zij met hun bundeltjes stil bij elkaar stonden, merkten Elizaweta Alexejefna en Loesja, dat er slecht nieuws was. Zonder de vrouwen met een blik te verwaardigen stond de Duitse schildwacht bij de ingang. Een politieagent in een gele, gewatteerde jekker zat tegen de stoep geleund. Maar hij nam de pakketjes niet aan.

Noch Elizaweta Alexejefna, noch Loesja hoefden om zich heen te kijken, om te weten wie daar stonden: het waren iedere dag dezelfden.

De moeder van Zemnoechof, een klein, oud vrouwtje, stond onder aan de stoep. Zij hield een bundeltje en een pakje voor zich uit en zei:

„Neem dan tenminste iets van de levensmiddelen....”

„Niet nodig, we geven hem zelf wel te eten”, antwoordde de agent zonder haar aan te kijken.

„Hij vroeg om een laken....”

„We zullen hem vandaag nog wel een goed bed geven....”

Elizaweta Alexejefna ging naar de stoep en vroeg met haar schelle stem:

„Waarom nemen jullie de pakjes niet aan?”

De agent nam niet eens notitie van haar.

„We hebben geen haast. We zullen hier blijven staan, tot er iemand naar buiten komt, die ons antwoord geeft”, zei Elizaweta Alexejefna, de vrouwen om zich heen aanziend.

Zo bleven zij staan, tot zij op de binnenplaats van de gevangenis voetstappen hoorden en iemand de poort openduwde. De vrouwen maakten altijd van een dergelijke gelegenheid gebruik, om naar de ramen van de gevangenis te kijken, die op de binnenplaats uitzagen. Soms lukte het hun, een glimpje

op te vangen van hun kinderen die in die cellen zaten. Zij dromden naar de linkerkant van de poort. Maar uit de poort kwam een troepje soldaten, die hen uiteen begonnen te jagen.

De vrouwen renden weg en kwamen weer terug. Velen begonnen te schreeuwen en te huilen. Elizaweta Alexejefna en Loesja gingen wat terzijde staan en zagen dit alles zwijgend aan.

„Vandaag worden ze geëxecuteerd”, zei Loesja.

„Ik bid God om één ding: dat zijn vleugels tot in het uur van zijn dood ongebroken blijven, dat hij niet siddert voor die honden, dat hij ze in het gezicht spuwt”, zei Elizaweta Alexejefna met een laag, klokkend keelgeluid en in haar ogen lag een angstaanjagend vuur.

Op dit ogenblik doorstonden hun kinderen de laatste en vreselijkste der beproevingen die hun waren beschoren.

Wankelend stond Zemnoechof voor Meister Brückner. Het bloed stroomde over zijn gezicht. Machteloos viel zijn hoofd op zijn borst, maar Wanja probeerde steeds het op te richten en hij richtte het op en voor het eerst na vier weken zwijgen opende hij zijn mond:

„Jullie kunnen het niet, hè....? Jullie kunnen het niet. Zo veel landen hebben jullie veroverd.... jullie eer en geweten heb je verkocht en jullie kunnen het niet.... Jullie zijn niet sterk genoeg”.

En hij lachte.

Laat in de avond werd Oelja met slap neerhangend hoofd en langs de grond slepende vlechten door twee Duitse soldaten de cel ingedragen. Zij smakten haar in een hoek tegen de muur. Steunend wentelde zij zich op haar buik.

„Liletsjka....”, zei ze tot het oudste der meisjes Iwanichin. „Doe mijn blousje uit, het brandt....”

Lilia kon zich nauwelijks nog bewegen, maar tot de laatste minuut bleef zij haar vriendinnen verzorgen als een moeder. Voorzichtig trok ze het bij de schouders met bloed door-drenkte blousje uit. Toen deinsde ze ontzet terug en begon nerveus te snikken: in een krans van bloed brandde de vijf-puntige sowjet-ster op Oelja's rug.

Totdat de laatste van dit geslacht tot het graf is afgedaald, zullen de bewoners van Krasnodon zich deze nacht herinneren. De schuine sikkel van de maan stond in zeldzaam heldere glans tegen de hemel en men kon kilometers ver de steppe in zien. Het vroor dat het kraakte. In het Noorden laaiden

langs de hele loop van de Donetz de branden op en aanzwellend en weer verebbend donderde het geraas van gevechten en schermutselingen door de vlakte.

In deze nacht sliep geen enkel ouderpaar en niet alleen de ouders waakten: een ieder wist, dat vannacht de jongens en meisjes van De Jonge Garde ter dood gebracht zouden worden. De mensen zaten bij hun oliepitje of in het donker bij hun koude kachel en sommigen liepen naar buiten, naar het plaatsje, en luisterden, of zij stemmen hoorden of autogeronk of schoten.

Ook in de cellen sliep niemand, behalve zij, die buiten bewustzijn waren. De jongens die het laatst verhoord waren, hadden gezien, dat burgemeester Stetzenko de gevangenis inkwam. Zij wisten allen, dat de burgemeester voor iedere executie naar de gevangenis kwam, omdat hij het vonnis moest ondertekenen....

Ook in de cellen was het majestueuze gedonder dat langs de Donetz rolde, hoorbaar.

Half op haar zij, met haar hoofd tegen de muur geleund, klopte Oelja naar de jongens. „Horen jullie het, horen jullie het? Wees sterk, jongens. De onzen komen, de onzen komen toch....”

Uit de gang kwam het gebonk van soldatenlaarzen en er kraakten een paar celdeuren. De gevangenen werden naar buiten gebracht, niet over de binnenplaats, maar direct door de hoofdingang. De meisjes, die in mantels of warme vesten gehuld in de cel zaten, hielpen elkaar met hun mutsen en hoofddoeken. Lilia zorgde voor Anja Sopowa, die zich niet meer bewegen kon en Sjoera Doebrowina hielp haar geliefde vriendin Maja. Een paar meisjes schreven vlug een laatste briefje en verborgen dat in hun vuile wasgoed.

In haar laatste pakketje had Oelja wat schoon ondergoed gekregen, zij begon nu het oude in een bundeltje samen te pakken. Plotseling snoerden de tranen haar de keel dicht en met haar gezicht in het bebloede ondergoed verborgen opdat de anderen haar niet zouden horen, hurkte zij neer in een hoekje van de cel en bleef daar even zitten.

Zij werden naar de in maanlicht badende vlakte gebracht en daar in twee vrachtwagens gezet. Als eerste werd Stachowitsj naar buiten gedragen. Hij had zijn verstand verloren. Met een grote zwaai slingerden de Duitsers hem als een lege zak in de wagen. Vele jongens en meisjes konden niet meer

lopen. Anatoli Popof moest gedragen worden, men had hem een voet afgehakt. Viktor Petrof, wiens ogen waren uitgestoken, werd door Ragozin en Zjenja Sjepeljof bij de hand geleid. Wodlja Osmoechin's rechter hand was afgehakt, maar hij liep nog zelf naar de wagen. Wanja Zemnoechof werd gedragen door Tolja Orlof en Kowaljof. Heen en weer zwaaiend als een rietstengel in de storm, strompelde Serjozjka Tjoelenin achter hem aan.

Zij werden in verschillende wagens gezet — jongens en meisjes apart.

De soldaten klaptten de zijwanden van de laadbakken weer op en klommen over de rand in de volgepropte wagens. Onderofficier Fenbong nam plaats naast de chauffeur van de voorste wagen. De auto's kwamen in beweging. Zij reden door de vlakte, langs het kinderziekenhuis en de Worosjilof-school. De wagen met meisjes reed voorop. Oelja, Sasja Bondarewa en Lilia begonnen te zingen:

Jij kon niet meer leven in knechtschap
En stierf toen een roemrijke dood.

Na de eerste paar regels vielen de andere meisjes in. Ook de jongens in de tweede auto zongen mee. Hun gezang drong ver door de stille, koude nachtlucht.

De vrachtwagen reden, rechts van de laatste huizen, over de weg die naar mijn No. 5 leidde. Serjozjka zat tegen de achterwand van de wagen gedrukt en snoof begerig de frisse vrieslucht op.... Zij waren al bij de zijweg die naar de buitenwijken leidde. Nu moesten zij dadelijk door het ravijn komen. Nee, Serjozjka wist, dat hij er de kracht niet meer toe had. Maar vlak voor hem lag Kowaljof met gebonden handen op zijn knieën. Hij was nog sterk, zij hadden hem niet voor niets de armen op de rug gebonden. Serjozjka stootte hem met zijn hoofd aan. Kowaljof draaide zich om.

„Tolka.... Dadelijk, het ravijn“, fluisterde Serjozjka, met zijn hoofd naar buiten wijzend.

Schuin over zijn schouder kijkend, bewoog Kowaljof zijn gebonden armen heen en weer.

Serjozjka viel met zijn tanden op de knoop aan, die Kowaljof's armen bijeen hield. Hij was zo zwak, dat hij een paar keer met het zweet op zijn voorhoofd tegen de achterwand terugviel, maar hij vocht met dat touw, alsof hij voor zijn eigen

leven vocht. Nu was de knoop los. Zijn armen als tevoren achter zijn rug houdend, bewoog Kowaljof ze even heen en weer.

Maar eens komt de dag onzer wrake
En de wrekers zijn sterker dan wij,

zongen de jongens en meisjes.

De wagens reden door het ravijn en de voorste kroop aan de andere kant alweer naar boven.

Ook de tweede begon schokkend en krakend de helling te beklimmen. Kowaljof zette zijn voet op het achterschot, sprong van de wagen en rende het ravijn in, als een ploeg de sneeuw voor zijn voeten opwerpend.

Toen het eerste ogenblik van verwarring voorbij was, had de vrachtauto het ravijn al achter zich gelaten en was Kowaljof uit het gezicht verdwenen. De soldaten durfden niet van de wagen te springen uit vrees, dat dan ook de anderen zouden weglopen en zij begonnen in het wilde weg hun geweren op het ravijn af te schieten.

Fenbong hoorde de schoten, liet zijn wagen stoppen en sprong er uit. Beide vrachtwagens stonden nu stil. Fenbong's vrouwenstem vloekte wild.

„Weg! Hij is weg!“, schreeuwde Serjozjka in een onbeschrijflijk gevoel van triomf en met zijn zwakke stem vloekte hij de vreselijkste vloeken die hij kende. Maar deze vloeken klonken nu in Serjozjka's mond als een heilige bezwering.

Daar doemde de scheefgezakte lifttoren van mijn No. 5 al voor hen op.

De jongens en meisjes begonnen de Internationale te zingen.

Zij werden uit de wagens gehaald en naar de ijzigkoude hal van het badhuis gebracht. Daar moesten zij enige tijd blijven staan: er werd gewacht op de komst van Brückner, Balder en Stetzenko. De gendarmes begonnen hen, die nog goede kleren of schoenen aan hadden, uit te kleden.

Zij kregen gelegenheid afscheid van elkaar te nemen. En Klawwa Kowaljowa kon naast Wanja gaan zitten en haar hand op zijn voorhoofd leggen en voor altijd bij hem blijven.

In kleine groepjes werden zij naar de liftkoker gebracht en daar een voor een naar beneden gegooid. En ieder die kon, had tijd de paar woorden te zeggen, die hij de wereld wilde nalaten.

Bang dat misschien niet allen de dood zouden vinden nu er zoveel lichamen tegelijk in de schacht waren geworpen, duwden de Duitsers nog twee kiep-karretjes over de rand. Maar nog enige dagen nadien steeg een zacht gekerm uit de koker op.

Oleg stond voor veldcommandant Klär, stond met kapotgeslagen armen, met ingevallen wangen, waaronder zijn jukbeenderen zich scherp aftekenden. Het haar aan zijn slapen was volkomen wit. Maar helder, helderder dan ooit, straalden zijn ogen onder hun gouden wimpers.

Voor Klär, die moordenaar was geworden omdat hij niets anders kon dan moorden, stond niet een jongen van zestien jaar, doch een jeugdig aanvoerder, die duidelijk zijn eigen levenspad voor ogen had gezien toen hij zijn volk leidde en die ook wist, welk pad dat volk tussen alle andere had te gaan en waarheen het pad van heel de mensheid voerde. En hij zeide:

„Niet jullie zijn vreselijk — jullie zijn al dood en verdoemd. Vreselijk is dat, wat jullie heeft doen geboren worden, zovele duizenden jaren nadat de mens op aarde kwam en in denken en werken zo hoge toppen bereikte.... De bloeddorst vreet niet alleen meer dan kanker aan de zielen van enkele individuen, maar heeft gehele volkeren aangetast en bedreigt het bestaan van de mensheid.... Die kanker, honderd maal erger dan de zwarte dood, zal aan de wereld blijven vreten zolang het goede dezer aarde niet wordt genoten door diegenen, die het hebben voortgebracht, zolang de wangedrochten die heel de rijkdom dezer wereld in hun kelders hebben opgestapeld, hun onbeperkte macht over de mensen blijven uitoefenen.... IJdel is de hoop van deze zo goed geklede heren, het gericht der historie te kunnen ontgaan. Met bloed bezoedeld leven zij al onder die dreigende schaduw.... Het spijt mij alleen, dat ik niet tezamen met mijn volk en de gehele mensheid verder kan strijden voor een rechtvaardig, eerlijk leven. Ik zend mijn laatste groet aan hen, die daarvoor vechten....”

Oleg Kosjewoi werd op de 31ste Januari doodgeschoten en zijn lichaam werd, tezamen met dat van anderen, die diezelfde dag waren gefusilleerd, in een grote kuil geworpen.

Ljoebka Sjeftzowa echter martelden zij nog tot de 7 Februari, steeds opnieuw pogend, haar de geheimen van code en zendinstallatie te ontrukken. Voordat zij werd doodgeschoten,

gelukte het haar nog, een klein briefje aan haar moeder te schrijven:

„Vaarwel moedertje, je dochter Ljoeba gaat naar het koele graf”.

Toen zij haar naar de executieplaats brachten, hief zij een van haar meest geliefde liederen aan:

In de grens'loze vlakten om Moskou....

De SS-Rottenführer die haar begeleidde, wilde haar laten knielen om haar in de nek te schieten, maar Ljoeba bleef niet op haar knieën liggen en kreeg de kogel recht in haar gezicht.

LIV.

De bewoners van Krasnodon maakten nog alle ellende door, die het vluchtende Duitse leger met zich meebracht. De terugtrekkende Duitsers plunderden de huizen der verjaagde bewoners en bliezen in het gehele gebied de mijnen, bedrijven en alle grote gebouwen op.

Ljoebka Sjeftzowa had een week tekort geleefd, om te weten, dat de troepen van het Rode Leger tegelijkertijd Krasnodon en Worosjilofgrad binnentrokken. De 14e Februari verschenen de sowjet-tanks in Krasnodon en direct achter hen aan kwam ook de sowjet-regering terug.

Gedurende tien dagen brachten de mijnwerkers, onder een enorme toeloop van mensen, de lichamen der vermoorde leden van De Jonge Garde uit de liftkoker van mijn No. 5 naar boven. En gedurende al die tien dagen weken de moeders niet van de schacht en ontvingen de verminkte lichamen van hun kinderen.

Elena Nikolajefna was in de dagen dat Oleg nog leefde, naar Rowenki gegaan. Maar zij kon niets voor haar zoon doen en hij wist niet, dat zijn moeder vlak bij hem was.

In aanwezigheid van Oleg's moeder en al zijn familieleden zochten de inwoners van Rowenki zijn lichaam en dat van

Ljoeba Sjeftzowa uit de grote, gemeenschappelijke kuil en groeven hun daar, in hún stadje, een graf.

Moeilijk was het, om in dat kleine, vroeg-oude vrouwtje met de donkere, ingevallen wangen en de ogen waarin het diepe lijden lag, dat de sterken altijd het zwaarste treft, — moeilijk was het, daarin de vroegere Elena Nikolajefna Kosjewaja te herkennen. Maar het weten, dat zij gedurende al die maanden de helpster van haar zoon was geweest en bovenal zijn dood, die oorzaak van haar schrijnend leed, gaven haar de kracht zich boven eigen lijden te verheffen. Het was of de muur gevallen was, waarachter die grote wereld van menselijke strijd en streven voor haar verborgen had gelegen. In het voetspoor van haar zoon ging zij die wereld in en voor haar lag de brede weg van hen, die de gemeenschap dienen.

In die dagen werd het geheim van nog een andere grote misdaad opgelost: in het park werd het graf der mijnwerkers ontdekt. Men vond hen staande: eerst kwamen hun hoofden bloot, toen de schouders, de rompen en hun handen. Zo vond men, onder vele andere, de lijken van Walko, Sjoelga en Maria Wdowenko met haar kindje in haar armen.

Toen men hun lichamen uit de liftkoker van mijn No. 5 had gehaald, werden de leden van De Jonge Garde als broeders in één graf gelegd, midden in het park.

Alle in leven gebleven leden van De Jonge Garde waren hierbij aanwezig: Iwan Toerkenitsj, Walja Bortz, Zjora Aroetjoenjantz, Olja en Nina Iwantzowa, Radik Joerkin en nog enige anderen.

Walja Bortz was na haar omzwervingen in de buurt van Kamensk naar Krasnodon teruggekeerd en Maria Andrejefna bracht haar naar vrienden in Worosjilofgrad, waar Walja het Rode leger ontmoette. Haar vader leefde ook, hij had zich bij familie van zijn vrouw in Stalino verborgen. Maar Stalino was toen nog in handen van de Duitsers en Maria Andrejefna en Walja wisten niet, dat hij nog in leven was.

Toerkenitsj was erin geslaagd, door het front te sluipen en hij had verlof gekregen, zijn geboortestad te bezoeken. Maar Sergei Lewasjof was gesneuveld toen hij door de vuurlinie sloop.

Ook Stjopa Safonof was dood. Hij bevond zich in dat deel van Kamensk dat in de eerste stormaanval door het Rode Leger was heroverd en toen hij met onze troepen aan de gevechten deel nam, werd hij dodelijk getroffen.

Anatoli Kowaljof vond onderdak bij een arbeider in een van de voorstadjes. Zijn machtige lichaam was zo doorkerfd en gekneusd, dat het één reusachtige wond was geworden. Er was niet aan te denken, hem te verbinden, zij wasten hem gewoon met lauw water af en wikkelden hem in een laken. Een paar dagen bleef Kowaljof bij die arbeider vèrscholen, maar het was gevaarlijk hem nog langer in huis te houden en hij ging naar familie, die in het nog niet bevrijde deel van het Donetzbekken woonde.

Iwan Fjodorowitsj Protzenko ontmoette het Rode Leger in het dorpje waar Marfa Kornejenko woonde en van waaruit hij de laatste weken de operaties der partizanen had geleid. Bij dit werk werd hij geholpen door zijn vrouw Katja, die in Nizjne Alexandrofka schooljuffrouw was geworden, de oude Narezjni, Marfa en haar man Gordei, die door De Jonge Garde uit krijgsgevangenschap was bevrijd.

De dag voordat het dorp door de sowjet-troepen werd bezet, ging Iwan Fjodorowitsj, samen met het oude mannetje dat indertijd de Kosjewois had helpen evacueren en later Iwan Fjodorowitsj zijn kleren had afgestaan, naar het gemeentehuis, waar op dat ogenblik een aantal vluchte Duitse gendarmerie- en politieofficiëren verbleef. Een grote drom dorpsbewoners stond voor het huis, in de hoop dat zij toevallig zouden horen of het Rode Leger al in de buurt was en ook, om het plezier te hebben, de Duitsers te zien vluchten. Terwijl zij daar zo stonden, stoof een arreslee, waarin een Russische politieofficier zat, op het gemeentehuis toe. Vlak naast het oude mannetje sprong de officier uit de slee en vroeg, verwilderd om zich heen kijkend:

„Waar is mijnheer de commissaris?”

Het mannetje kneep zijn ogen dicht en zei:

„Welke meneer bedoelt meneer? Geloof meneer niet ook, dat de kameraden hem gauw bij zijn kladden zullen hebben?”

De officier vloekte, maar had zo een haast, dat hij het mannetje niet eens een klap gaf. Vlug liep hij het gebouw in.

Even later kwamen de Duitsers, nog kauwend onder het lopen, naar buiten, sprongen in een paar grote sleden en stoven weg; een warrelende wolk sneeuw was alles wat zij achterlieten.

De dag daarop kwam het Rode Leger in het dorp.

Iwan Fjodorowitsj stak met een groep partizanen de Donetz over en haalde uit de schuilplaats bij Mitjakinsjaka zijn

„benzineblik” te voorschijn. Het wagentje was helemaal heel, de tank was vol benzine en op de achterbank lag zelfs nog een groot reserveblik. Het was eeuwig, dat „benzineblik”, eeuwig als de tijd die hem baarde. Die eerste dagen in Worosjilofgrad, toen de zo juist teruggekeerde autoriteiten nog geen eigen wagens hadden, was iedereen openlijk jaloers op Iwan Fjodorowitsj.

In datzelfde wagentje kwam Iwan Fjodorowitsj ook naar Krasnodon, om zijn eer te betonen aan de gevallen leden van De Jonge Garde.

Hij had daar ook nog andere dingen te doen: de steenkooltrust moest weer worden opgericht en de mijnen weer op gang gebracht. Bovendien wilde hij persoonlijk alle bijzonderheden van de ondergang van De Jonge Garde vernemen.

Stetzenko en Solikofski waren tezamen met de Duitsers gevlucht, maar de rechter-van-instructie Koelesjof werd door de Krasnodonners herkend, aangehouden en in handen gegeven van de sowjet-justitie. En door hem kwam men op de hoogte van Stachowitsj’ verklaringen en van de rol die Wyrikowa en Ljadsjkaja bij de ondergang van De Jonge Garde hadden gespeeld.

De jongens en meisjes van De Jonge Garde die in leven waren gebleven, zwoeren op het graf van hun kameraden, de dood van hun vrienden te zullen wreken. Op het graf werd een voorlopig monument opgericht, een eenvoudige houten obelisk met de namen van alle strijders van De Jonge Garde die voor het vaderland waren gestorven.

Dit zijn die namen:

Oleg Kosjewoi, Iwan Zemnoechof, Oeljana Gromowa, Sergei Tjoelenin, Ljoebof Sjeftzowa, Anatoli Popof, Nikolai Soemskoi, Wladimir Osmoechin, Anatoli Orlof, Sergei Lewasjof, Stepan Safonof, Viktor Petrof, Antonina Elisejenko, Viktor Loekjantsjenko, Klavdia Kowaljowa, Maja Pegliwanowa, Alexandra Bondarewa, Wasili Bondaref, Alexandra Doebrowina, Lidia Androsowa, Antonina Mastsjenko, Evgeni Mosjkof, Lilia Iwanichina, Antonina Iwanichina, Boris Glowan, Wladimir Ragozin, Evgeni Sjepeljof, Anna Sopowa, Wladimir Zjdanof, Wasili Pirozjok, Semjon Ostapenko, Genadi Loekasjof, Angelina Samosjina, Nina Minajewa, Leonid Dadysjef, Alexander Sjistsjenko, Anatoli Nikolajef, Demian Fomin, Nina Gerasimowa, Georgi Stsjerbakof, Nina Startzewa, Nadjezjda Petla, Wladimir Koelikof, Evgenia Kiikowa, Nikolai Zjoekof,

Wladimir Zagoroeiko, Joeri Witzenofski, Nikolai Grigorjof,
Wasili Borisof, Nina Kezikowa, Antonina Djatsjenko, Nikolai
Mironof, Wasili Tkatsjef, Pawel Palagoeta, Dmitri Ogoertzof,
Viktor Soebbotin.

1943—1945

LIJST VAN VOORNAAMSTE PERSONEN

Oleg Kosjewoi; alias Kasjoek, commissaris.		
Iwan Zemnoechof; Wanja, „de professor”.		
Iwan Toerkenitsj; Wanja, commandant.		
Oeljana Gromowa; Oelja, groep Perwomaika.		
Sergei Tjoelenin; Serjozjka.		
Ljoebof Sjeftzowa; Ljoebka, Ljoebka-van-'t-toneel.		
		Staf van de Jonge Garde.
Walja Bortz; Tjoelenins vriendin.		
Olja Iwantzowa.		
Nina Iwantzowa; Olegs vriendin.	{ de meisjes Iwantzof	koeriersters van de staf.
Sasja Bondarewa.		
Maja Pegliwanowa; functionaris van de komsomol.		
Sjoera Doebrowina; studente.		
Tonia Iwanichina;		
Lilia Iwanichina;	{ de meisjes Iwanichin.	meisjes-leden van de Jonge Garde.
Antonina Elisejenko; Tosja, groep Krasnodon-dorp.		
Klawja Kowaljowa; Zemnoechofs vriendin.		
Anatoli Popof; Tolja, commandant van Permowaika.		
Viktor Petrof; Vitka uit Pogoreli.		
Zjora Aroetjoenjantz; Armeniër, vriend van Zemnoechof.		
Wolodja Osmoechin.		
Tolja Orlof; „Holderdebolder”, vriend van Osmoechin.		
Stjopa Safonof.		
Vitka Loekjantsjenko; vriend van Tjoelenin.		
Sergei Lewasjof; Serjozjka, vriend van Ljoebka.		
Evgeni Sjepeljof; Zjenja.		
Ragozin.		
Boris Glowjan; Moldaviër.		
Anatoli Kowaljof;		
Wasja Pirozjok;	{ „politie-agenten”.	jongens-leden van de Jonge Garde.
Radik Joerkin.		
Nikolai Soemskoi; Kolja, leider groep Krasnodon-dorp.		
Zjenka Mosjkof; uit krijgsgevangenschap bevrijd.		
Evgeni Stachowitsj; voormalig lid van de staf.		
Iwan Fjodorowitsj Protzenko	commandant van een partisanengroep.	
Ekaterina Pavlofna Protzenko; Katja	zijn vrouw.	
Matwei Konstantinowitsj Sjoelga;		
Kostiejewitsj, alias Evdokim Ostap- tsjoek	illegaal werker.	
Andrei Walko	directeur van mijn No. 1 bis.	

Ljoetikof	illegaal werker.
Iwan Gnatenko; Kondratowitsj	vriend van Sjoelga en Walko.
Kornei Tichonowitsj Narezjni	oude boer, partisaan.
Grigori Iljitsj Sjeftzof	Ljoebka's vader.
Baboesjka Wera Wasiljefna	Olegs grootmoeder.
Elena Nikolajefna Kosjewaja	Olegs moeder.
Oom Kolja Korostyljef	Olegs oom.
Marina	Olegs tante.
Elizaweta Alexejefna Osmoechina—	
Rybalowa	Wolodja's moeder.
Ljoedmila, Loesja	Wolodja's zuster.
Maria Andrejefna Bortz	Walja's moeder.
Walja Filatowa	vriendin van Oelja.
Marfa Kornejenko	boerin, medewerkster van Protzenko.
Natalia Alexejefna	dokteres van het ziekenhuis.
Peter Fenbong	SS-Rottenführer.
Meister Brückner	}chefs van de gendarmerie.
Balder	
Zinaïda Wyrikowa	spionne.
Ljadsjkaja	spionne.
Njemtsjinowa	employé van de arbeidsbeurs.
Lena Pozdnysjewa	Olegs voormalige vriendin.
Ignat Fomin	politie-agent en verrader.
Wasili Illarionowitsj Stetzenko	burgemeester.
Solikofski	politie-chef.
Koelesjof	rechter van instructie.
Sjoerka Reiband	tolk.

